

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๑ ❁ สิงหาคม ๒๕๕๔

เนื้อหาในเล่ม

จกหมายจากผู้อ่าน (หน้า 645)

ยุคธรรมกับมนุษยธรรม (หน้า 649)

จากบรรณาธิการ

ทางรอดของสังคมไทย

วารสาร “ปัญญา” เล่มใหม่นี้ ผมขออนุญาตท่านผู้อ่านลงเรื่องขนาดยาวเพียงเรื่องเดียว เป็นบทสรุปปิดท้ายข้อเขียนในชุด “นิติปรัชญา” ที่ดำเนินต่อเนื่องมายาวนานร่วมปี อันที่จริง เรื่องทางนิติปรัชญาที่จะเขียนต่อไปยังมีอีกมาก เช่น ความยุติธรรมหมายความว่าอย่างไร กฎหมายเพียงอย่างเดียวพอไหมที่จะอำนวยความยุติธรรมให้เกิดบนผืนแผ่นดินพลเมืองมีความชอบธรรมที่จะฝ่าฝืนกฎหมายใหม่ หากมี ฝ่าฝืนอย่างไร หรือในสถานการณ์แบบไหนจึงถือว่าชอบ กฎหมายที่มีแหล่งกำเนิดอันน่ารังเกียจเช่นการทำรัฐประหารยังสมควรถือว่าเป็นกฎหมายใหม่ และ

นักกฎหมายที่ยึดมั่นในจริยธรรมสมควรไปเป็นเครื่องมือของกฎหมายอย่างนั้นไหม อย่างนี้เป็นต้น ปัญหาบางอันที่ผมนยกมานี้เราก็เริ่มที่จะคิดกันอย่างจริงจังมากขึ้นแล้ว ดังกรณีท่านอาจารย์แก้วสรรท่านเข้าไปเป็นกรรมการตรวจสอบเพื่อเอาผิดทางกฎหมายกับคุณทักษิณ อาจารย์ทางด้านนิติศาสตร์รุ่นใหม่ๆที่ธรรมศาสตร์อย่างท่านอาจารย์ปิยบุตร ท่านก็ตั้งคำถามว่าควรไหมที่อาจารย์ทางด้านนิติศาสตร์จะไปเป็นเครื่องมือให้อำนาจรัฐที่มาจากการทำรัฐประหารเช่นนั้น ดูเหมือนหลายคนอาจพอรับได้ ว่าเรื่องมันผ่านไปแล้ว แต่พอท่านอาจารย์แก้วสรรท่านจะตาม “เช็คบิล” คุณยิ่งลักษณะว่าได้พยายามช่วยพี่ชายเพื่อให้พ้นผิด คนที่เคยเห็นว่าการกระทำของท่านอาจารย์แก้วสรรที่ผ่านมาอันสมควรจบแล้ว แต่พอท่านเล่นไม่เลิก ก็เลยมีคำถามย้อนกลับไปหาตัวอาจารย์ว่า ท่านอาจารย์ได้เคยสำรวจตนเองบ้างไหมว่าในทาง “จริยธรรม” ท่านเหนือกว่าคนที่ท่านกำลังพยายามไล่เช็คบิลเขาอยู่

บรรยากาศเช่นนี้สำหรับผมเป็นเรื่องที่สมควรแก่การยินดี ผมอ่านบทความใน “ประชาไท” เกี่ยวกับการตรวจสอบท่านอาจารย์หมอประเวศ วะสี เมื่อไม่นานนี้ด้วยความสนใจ และคิดว่ากรณีบรรยากาศเช่นนี้ จะช่วยให้สังคมเราโดยรวมได้ประโยชน์ ว่าก็ว่าเถอะครับ บางครั้งปัญหาของบ้านเมืองก็มาจากความประมาทของ “ท่านผู้อาวุโส” ในบ้านเมืองของเรานี้แหละ ท่านเป็นยักษ์ใหญ่ ไปไหนคนก็กราบไหว้ให้เกียรติ ซึ่งเกียรติเช่นนั้นก็นับว่าสมควรแก่ท่าน เพราะท่านเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่ได้ใช้สติปัญญาสร้างสรรค์คุณานุคุณแก่ชาติมามาก แต่คนเรานั้นไม่ว่าจะเป็นใคร พระพุทธองค์ตรัสเสมอว่าอาจประมาทได้ กฎข้อนี้ไม่ว่าแม้แต่ท่านผู้อาวุโสที่มั่นใจว่าท่านเดินตามเส้นทางของพระพุทธองค์ การติติงท่านผู้อาวุโสทั้งหลายอย่างตรงไปตรงมา อย่างอ่อนน้อมถ่อมตน ผมเชื่อว่าท่านจะเข้าใจ ท่านอาจารย์แก้วสรรนั้นผมก็ถือว่าท่านเป็นผู้อาวุโส ผมนับถือน้ำใจของท่านในหลายเรื่อง แต่หากเรื่องใดเราที่เป็น

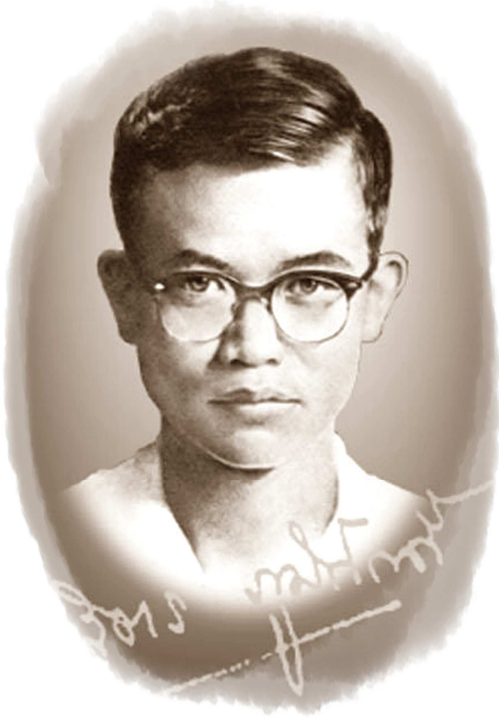
ผู้น้อยเห็นว่าท่านอาจจะประมาท เราก็ท้วงติง หวังว่าท่านจะเข้าใจ

การยุติงานเขียนชุด “นิติปรัชญา” ไว้ก่อนนี้ก็ไม่มีเหตุผลอะไรมากดอกครับ แพนานูแพนของวารสาร “ปัญญา” มีหลากหลายประเภทหนึ่งในนั้นก็คือท่านที่ทำงานอยู่ทางด้านศิลปะ ซึ่งว่าไปแล้วก็อยู่คนละโลกกับท่านที่ทำงานทางด้านกฎหมาย ท่านเหล่านี้เขียนจดหมายมาหาผมว่าใครจะเห็นข้อเขียนทางด้าน “สุนทรียศาสตร์” บ้าง ผมนั้นว่าไปแล้วก็สนใจเรื่องทางศิลปะไม่น้อยไปกว่าด้านสังคม การเมือง และพระพุทธศาสนา เมื่อท่านผู้อ่านท่านมีแกใจเขียนสัจนมาหาขนาดนั้น มีหรือที่ผู้น้อยจะบังอาจปฏิเสธ

มีท่านผู้อ่านที่เป็นห่วงสวัสดิภาพส่วนตัวของผมบางท่านเขียน “จดหมายน้อย” มาหา บอกว่า เดิมฉันผมแกลงว่าวารสารเล่มนี้จะให้ดูออกไปทางวิชาการ แต่พักหลังๆดูผมจะมาเล่นเรื่องสังคมมาก โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งของพี่น้องคนไทยด้วยกัน ท่านว่า “มันจะไม่ออกไปนอกวงวิชาการดอกหรือ” คำเตือนนี้ทำให้ผมต้องมานั่งคิดจริงจังในคืนวันหนึ่ง ขอเรียนท่านผู้อ่านว่า ผมนั้นเวลาลงมือเขียนงาน ได้พยายามเจริญสติบอกตัวเองอยู่เสมอว่าเรานั้นเป็นนักวิชาการ อย่่างไรก็อย่าให้เสียหลักการที่ว่านี้ แต่เอาเข้าจริง ความหมายของคำว่า “นักวิชาการ” ในหัวสมองของผมดูมันจะเลื่อนไปเลื่อนมาตามเหตุการณ์ที่ประสบ ถามว่ามาร์กซ์เป็นนักวิชาการไหม ถ้าไปอ่านเรื่อง “ทุน” ของพี่ท่าน บอกได้เลยว่า “นักวิชาการต้องเรียกพี่” แต่อย่างที่เราทราบ มาร์กซ์พูดในบางวันว่านักวิชาการมีสองประเภท หนึ่ง—สังเกตสังคมอยู่เฉยๆ เหมือนปราชญ์นั่งจิบน้ำชาอยู่บนสนธิ์ มองลงไปข้างล่างดูเวโนย-ลัทธิวรรษาฆ่าฟันกันแล้วก็ปลงธรรมสังเวช สอง—สังเกตอย่างนั้นเหมือนกัน แต่เมื่อเห็นว่าพวกที่ถูกฆ่าอยู่ข้างล่างนั้นไม่สมควรตายฟรี เพราะเขามีความชอบธรรมที่จะสู้ ก็เลยวางถ้วยชาลงไว้ก่อน แล้วลงจากภูมา “เคลื่อนไหว” ด้านล่าง มาร์กซ์บอกว่าท่านยินดีจะเป็นนักวิชาการ

อย่างหลัง

ผมนั้นเห็นด้วยกับมาร์กซ์ แต่อินทรีย์ยังอ่อนอยู่ ดังนั้นการเคลื่อนไหวที่ทำได้สมตามฐานานุรูปของตนก็คือ “เขียนความคิด” ให้ท่านแฟนน่านูแฟนอ่าน มีนักวิชาการไทยบางคนที่ผมชื่นชม เช่นท่านที่มีรูปไปให้ดูข้างล่าง คนหน้าตาเซยๆคนนี้เป็นรุ่นน้องผมที่คณะอักษรศาสตร์ มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับท่านมาก ผมนั้นมีอาจารย์อาวุโสที่สนิทชิดเชื้อกันที่คณะอักษรอยู่ท่านหนึ่งคือ ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ ตอนผมทำปริญญาเอกที่จุฬา ท่านเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาผม ท่านเป็นรุ่นน้องของจิตร ภูมิศักดิ์ เคยอยู่ในก๊วนเดียวกัน ทำงานด้วยกัน ไปเที่ยวด้วยกัน ท่านอาจารย์วิทย์ท่านเล่า “ประวัติศาสตร์มุขปาฐะ” เกี่ยวกับจิตร ภูมิ-

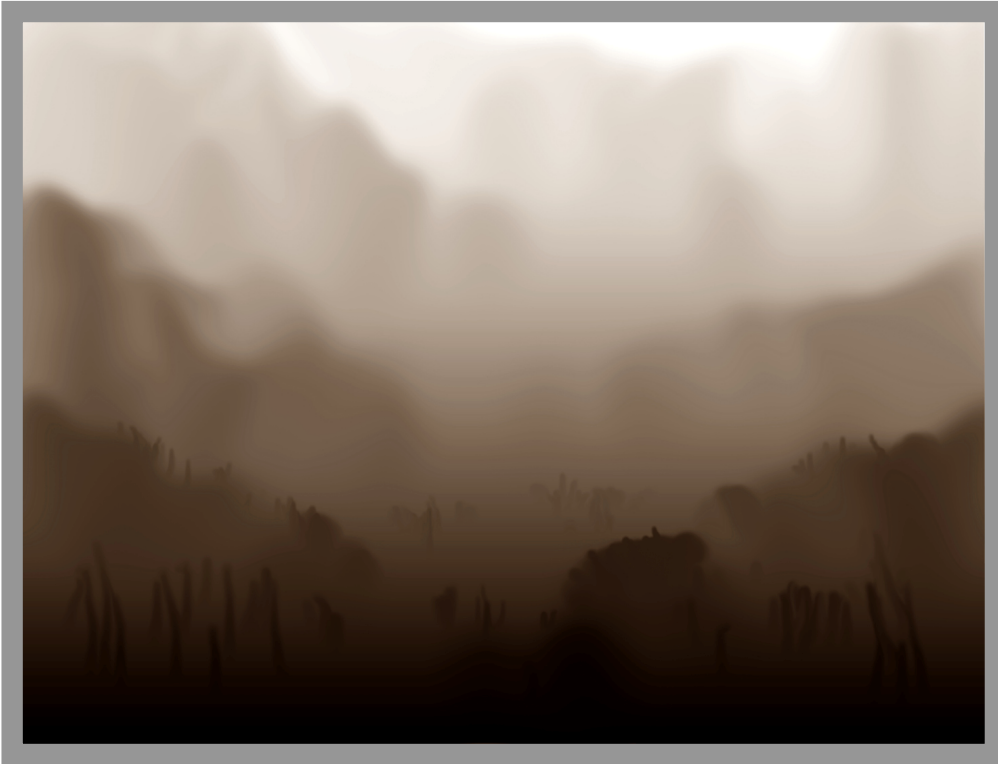

ศักดิ์ให้ผมฟังหลายเรื่อง ทำให้เห็นว่าท่านก็เป็นมนุษย์ธรรมดาๆนี่แหละ แต่ท้ายที่สุดแล้ว การเป็นคนธรรมดาที่ย่อมมีข้อบกพร่องบ้างเป็นการส่วนตัวก็ไม่มีผลต่อความรู้สึกชื่นชมท่านผู้นี้ ยังมีคนที่ผมชื่นชมอยู่อีกมากครับ วันดีคืนดีผมจะทยอยเล่าให้ฟัง ที่เอ่ยนามท่านจิตร ภูมิศักดิ์มาก็เพื่อบอกว่า ที่บางท่านเป็นห่วงสวัสดิภาพของผมนั้น ผมรับทราบด้วยความตื่นตันใจ และขอขอบพระคุณ ที่สุดแล้วหากการเป็นนักวิชาการจะมีคุณค่า ผมคิดว่าคุณค่านั้นควร

อยู่ที่การได้ทำประโยชน์แก่สังคม ซึ่งประโยชน์ที่ว่านี้อาจไม่เกิด หากเราไม่ลงจากภูมาเป็นครั้งคราว เป็นศาสตราจารย์จิบชาอยู่บนสันภูก็ดีแบบหนึ่งครับ แต่นั่นไม่ใช่รสนิยมของกระผม

แล้วพบกันเล่มหน้าครับ ©

จดหมายจากผู้อ่าน

ภาพชื่อ “ทะเลหมอก 001” วาดโดย สมภาร พรหมทา (2554)

สวัสดีครับอาจารย์สมภาร

ผมอ่านบทความ “มลินทปัญหา” ในวารสารปัญญา ฉบับที่ ๗ แล้วเกิดข้อสงสัยบางประการครับ อาจารย์บอกว่า พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ “เจตนา” ว่าเป็นเครื่องวัด “กรรม” ว่าเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว หากผู้ทำมี “เจตนาดี” ผลที่ออกมาไม่ว่าจะดีหรือไม่ จะถือว่าเป็น “กรรมดี” ซึ่งจะว่าไปผมก็เห็นด้วยครับ แต่เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับสถานการณ์บางอย่างในชีวิต มันชวนให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งภายในใจอยู่บ้าง

สมมติว่า นักการเมืองคนหนึ่ง เขาคิดว่ากำลังทำเพื่อประเทศชาติ ทำเพื่อประชาชน (สมมติว่าเขาคิดแบบนี้จริงๆ แล้วกันนะครับ) ก็ต้องถือว่าเป็น

เป็น “เจตนาดี” ไซ้ไหมครับ แต่การกระทำของเขาที่ออกกลับเป็นวิธีการที่ขัดกับหลักกฎหมาย เช่น สนับสนุนการรัฐประหาร ใช้ความรุนแรงกับฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ก็นึกถึงสิ่งที่เขาทำเป็น “กรรมดี” อยู่ไซ้ไหมครับ เพราะเริ่มจาก “เจตนาดี”

เมื่อย้อนกลับไปที่ “เจตนา” ซึ่งแบ่งเป็น “ดี” กับ “ไม่ดี” ผมว่ามันก็ยังมีความกำกวมอยู่ในตัวมันเอง เพราะสิ่งที่เราคิดว่า “ดี” สำหรับเราหรือคนบางกลุ่ม บางทีมันก็ไปกระทบ หรือส่งผล “ไม่ดี” ต่อคนอีกกลุ่ม ต่อให้ผมเห็นด้วยที่พุทธศาสนามองว่า ยังไงเมื่อ “เจตนาดี” ผลที่ออกมา ก็ยังคงเป็น “กรรมดี” อยู่ก็ตาม แต่ผมคิดว่ามันก็ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาอะไรเลยไม่ใช่หรือครับ ไม่ว่า “เจตนา” จะเป็นอย่างไร

สุดท้าย การอยู่ร่วมกันในสังคม เราก็ยังคงต้องมองที่ “กรรม” ที่ออกมาเป็นหลัก เพราะ “เจตนา” มันชี้วัดไม่ได้—ไม่ใช่หรือครับ คนที่รู้มีเพียงเจ้าตัวเท่านั้น ๐

ด้วยความเคารพครับ
สมภพ แจ่มจันทร์

เรียนคุณสมภพทราบ

ขอบคุณครับที่เขียนจดหมายมาคุยด้วย เรื่องเจตนา นั้นเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล มีเพียงเจ้าตัวที่ทราบ ด้วยเหตุนี้ปรัชญาบางระบบของโลกตะวันตก จึงไม่ใช่เรื่องนี้เป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรม แต่ใช้เรื่องอื่นเช่นผลที่เกิดแก่ผู้อื่นแทน

การอธิบายเรื่องเจตนาในพระพุทธศาสนาไม่ง่าย ผมพยายามทำ แต่ไม่รู้จะสำเร็จมากน้อยเพียงใด

สมมติว่ามีนักการเมืองที่เชื่อว่าตนเองมีเจตนาดี ทำเพื่อประชาชน แต่สิ่งที่เขาทำอาจส่งผลกระทบไม่ดีกับคนบางคน เราอาจต้องตัดประเด็นเป็นตอนๆคือ ตอนที่เขาหวังดีกับประชาชน นี่ตอนหนึ่ง กับอีกตอนคือตอนที่ลงมือทำอะไรบางอย่างแล้วส่งผลเสียหายแก่คนอื่น

ตอนแรกนั้นผมคิดว่าเราต้องรับว่าเขามีเจตนาดี ดังนั้นหากการกระทำใดก็ตามแต่ที่มาจากเจตนาดี การกระทำนั้นก็ดี แต่ดีเมื่อโยงไปหาการคิดถึงประชาชนนะครับ

เมื่อจบตอนนี้แล้วเราก็มาดูตอนต่อมา ถามว่าตอนที่เขาทำร้ายคนอื่นนั้น เขาคิดอย่างไร ถ้าเขาอธิบายไม่ได้ว่าเขามีเจตนาดี ซึ่งก็คงอธิบายไม่ได้จริงๆ การกระทำนั้นก็ไม่ได้ดี แต่ไม่ดีกับคนพวกหลังนะครับ

ถ้าแยกอย่างนี้ เราก็จะเห็นว่าการกระทำเดียว อาจมาจากเจตนาได้มากกว่าหนึ่งอย่าง

เหมือนเราเห็นงูกินกบ ก็เอาไม้เขี่ยไล่ กบรอด เจตนาเราคือต้องการช่วยกบ ดังนั้นระหว่างเรากับกบ กรรมนี้ก็ดี แต่กับงู แม้จะพยายามไล่มันดีๆแล้ว แต่การกระทำนั้นก็ทำให้มันอดอาหาร ในแง่นี้เรารู้ว่าผลจะเป็นอย่างนั้น เจตนาของเราที่มีต่องูก็ไม่ได้ กรรมของเราเมื่อคิดโยงไปหางูก็ไม่ได้

ไม่ทราบว่าจะอธิบายอย่างนี้จะพอฟังได้ไหมครับ ☺

สมภาร พรหมตา

สวัสดิ์ศรีรับอาจารย์สมภาร

ขอบคุณครับที่ตอบคำถาม

คำตอบของอาจารย์ชวนให้ผมคิดว่า “เจตนา” และ “กรรม” ในพุทธศาสนา เป็นสิ่งสัมพันธ์เอามากๆ ในเมื่อการกระทำเดียว อาจเกิดได้จากหลายเจตนา ดังที่อาจารย์ยกตัวอย่าง ดังนั้นกรรมที่เกิดขึ้นก็อาจเป็นได้ทั้ง “กรรมดี” และ “กรรมไม่ดี” ในการกระทำเดียวกัน ใช่มั้ยครับ

แต่ถ้าเป็นเช่นนี้แล้ว “บุญ” กับ “บาป” ซึ่งเป็นผลของการกระทำ จะเป็นอย่างไรล่ะครับ ในตัวอย่างเดิม เรื่องนักการเมือง การกระทำหนึ่งเกิดจากเจตนาดีกับคนกลุ่มหนึ่ง และเจตนาไม่ดีกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง กรรมที่เกิดขึ้นก็เป็นทั้งกรรมดีและกรรมไม่ดี แสดงว่านักการเมืองผู้นี้สร้าง

ทั้ง “บุญ” และ “บาป” ไปพร้อมๆกันหรือครับ

ที่จริง ผมไม่ได้มีปัญหอะไรเรื่องคำอธิบายนะครับ ค่อนข้างจะเห็นด้วยเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ผมกำลังคิดว่า คำอธิบายเหล่านี้จะมีประโยชน์อะไรในการนำมาอธิบายการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ในเมื่อเราไม่รู้อย่างแท้จริงว่าใครมีเจตนาอย่างไร เราเห็นแค่เพียงการกระทำและผลของการกระทำ เราจึงอยู่ร่วมกันด้วยกฎเกณฑ์บางอย่างที่วัดได้เป็นรูปธรรมเช่นกฎหมาย เป็นต้น ๐

ด้วยความเคารพครับ
สมภพ แจ่มจันทร์

คุณสมภพครับ

เรื่องที่เรากำลังถกกันอยู่นี้เป็นเรื่องค่อนข้างสำคัญ และอาจต้องค่อยๆคิดกันกลับไปกลับมา

ผมว่าเอาอย่างนี้ดีไหมครับ ผมขออนุญาตเอาจดหมายที่เราเขียนคุยกันนี้ไปลงในหน้าจดหมายในวารสารปัญญา ฉบับใหม่ที่ผมกำลังจะปิดต้นฉบับอยู่นี้ เพื่อว่าท่านผู้อ่านอื่นๆท่านจะมีความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าอย่างไร ซึ่งอาจเหมือนหรือต่างจากเราสองคนก็ได้

ผมถือว่าที่คุณสมภพถามมานี้เป็นการจุดประเด็นที่น่าถกกันต่อมาก ถ้าเราโยนเรื่องนี้ออกไปสู่สาธารณะ น่าจะเป็นประโยชน์

ดีไหมครับ ๐

สมภาร พรมทา

เรียนอาจารย์สมภาร

ดีครับ ๐

สมภพ แจ่มจันทร์

บทความชุด “นิติปรัชญา”
ตอนจบ
ความเห็นปิดท้ายของผู้เขียน

ภาพชื่อ The Third of May โดย Francisco de Goya

ยุติธรรมกับมนุษยธรรม

วารสาร “ปัญญา” ของเราดำเนินมาจนวันนี้ก็จวนได้ครบขวบปีแล้ว ไม่น่าเชื่อว่าวันเวลาจะผ่านไปอย่างรวดเร็วปานนี้ ผมยังรู้สึกว่าเป็นวันที่ตัวเองตัดสินใจลาออกจากการเป็นบรรณาธิการวารสารของสถาบันที่ตนทำงานกินเงินเดือนอยู่เพื่อมาเป็นบรรณาธิการ

วารสารออนไลน์เล่มใหม่นี้ เพิ่งผ่านไปไม่นานนี้เอง วันเวลาที่ผ่านไปรวดเร็วนี้ได้กวาดต้อนเอาอดีตของโลกและของสังคมไทยเราจำนวนหนึ่งให้ไหลล่อยไปกับกระแสของมัน สิ่งทีกระแสของวันเวลากวาดต้อนเอาไปนี้หลายอย่างสมควรให้กลายเป็นอดีต แต่บางอย่างก็ไม่สมควร ในบรรดาสิ่งที่ไม่สมควรปล่อยให้เลือนหายกลายเป็นอดีตนี้ บางอย่างก็ยังคงค้ำ คลายเป็นตะกอนทางความรู้สึกของผู้คน ผมไม่ทราบว่าคุณผู้อ่านจะคิดอย่างไรกับสิ่งเหล่านี้ แต่สำหรับผม สิ่งเหล่านี้เป็นตะกอนอันสมควรที่เราจะช่วยกันทั้งสังคมเพื่อขบคิดหาทางเยียวยา แก้ไข หรือป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากมันเกี่ยวข้องกับความทุกข์ของคนจำนวนหนึ่งในสังคมเรา อันหมายความว่าในอนาคต เราก็อาจกลายเป็นเหยื่อของระบบอันสมควรแก่การตั้งคำถามเหล่านี้ก็เป็นได้

ผมอยากกล่าวถึงเหตุการณ์เล็กๆอันหนึ่งที่ปรากฏเป็นข่าวเล็กๆในหน้าหนังสือพิมพ์เมื่อไม่นานนี้ ข่าวเล็กๆนั้นรายงานว่า พี่น้องชาวอีสานของเราที่จังหวัดหนึ่งซึ่งถูกดำเนินคดีในข้อหาก่อการร้ายอันเนื่องมาจากการ “เผา” ศาลากลางจังหวัดในคราวที่มีการชุมนุมของพี่น้องชาวเสื้อแดงเมื่อปีที่แล้ว ได้ถูกศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษสูงสุดถึงขั้นจำคุกตลอดชีวิต แต่เนื่องจากผู้ต้องหาให้การที่เป็นประโยชน์ต่อศาล ศาลท่านจึงเมตตาลดโทษลงเหลือจำคุก ๓๐ กว่าปี ผู้ที่ถูกลงโทษเหล่านี้มีทั้งหญิงและชาย และดูเหมือนในจำนวนนี้จะมีผู้หญิงคนหนึ่งที่ยังอยู่ในวัยสาว อายุยี่สิบกว่าปีเท่านั้นเอง

ผมอ่านรายงานข่าวนี้ด้วยความเศร้าใจ ผมนั้นเป็นคนอีสาน

รู้จักคนอีสานด้วยกันดี อาจเป็นความจริงว่า พี่น้องผมเหล่านี้ท่าน จุดไฟเผาศาลากลางจังหวัดจริง แต่เหตุการณ์ในช่วงนั้นทำให้ผมพอ เข้าใจว่าทำไมคนอีสานที่ชื่อไอเหล่านี้จึงกระทำการที่ตนเองไม่ คาดคิดว่าจะส่งผลร้ายมหันต์แก่ตนขนาดนั้นลงไปได้ รายงานข่าว จากทางกรุงเทพฯที่พี่น้องเลือดแดงอีสานทราบนั้นบอกว่าการล้อมปราบคนเลือดแดงทางนี้ และในการล้อมปราบนั้นมีผู้คนล้มตายไป ไม่น้อย ซึ่งก็ปรากฏว่ารายงานข่าวนี้นั้นเป็นความจริง มีคนตายอัน เนื่องมาจากการสลายการชุมนุมคราวนั้นเกือบจะ ๑๐๐ คน สำหรับ พี่น้องเลือดแดงอีสานที่อยู่ทางโน้น ศาลากลางจังหวัดในช่วงเวลานั้น ย่อมมีความหมายไม่เหมือนในสถานการณ์ปกติ ผมไม่คิดว่าพี่น้อง ชาวอีสานเหล่านี้จะไม่รักชาติ และไม่รู้ว่าศาลากลางเหล่านี้เป็น สมบัติร่วมกันของเราทุกคนในชาติ ไม่ว่าจะเป็นภาคไหน พูดจาด้วย ภาษาอะไร กินข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า ท่านเหล่านี้ย่อมต้องรู้เรื่อง เหล่านี้ดี แต่ในภาวะการณ์พิเศษนั้น ศาลากลางจังหวัดมีความ หมายพิเศษ และหนึ่งในความหมายพิเศษที่ว่านี้ก็คือ หากจะตอบ ได้ความไม่เป็นธรรมที่รัฐบาลกระทำต่อเรา สิ่งนี้อาจพอใช้ตอบโต้ได้

เช่นเดียวกัน เมื่อพี่น้องชาวเลือดเหลืองบุกไปที่สถานที่ราชการ เช่นสถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ หรือสนามบินสุวรรณภูมิ ท่านเหล่านี้ก็ ต้องรู้ว่าสถานที่เหล่านี้เป็นสมบัติร่วมของทุกคนในชาติ ในภาวะ ปกติไม่มีใครไม่ว่าจะสวมเสื้อสีอะไรที่จะไม่รักและหวงแหนสิ่ง เหล่านี้ เพราะเรารู้ว่าซื้อหามาด้วยเงินภาษีของเราทั้งนั้น แต่ใน ภาวะพิเศษในทางการเมือง การที่พี่น้องเลือดเหลืองบุกเข้าไปใน สถานที่เหล่านี้เป็นเรื่องที่ผมเข้าใจ ดังนั้นเมื่อผมรู้สึกเศร้าใจกับ กรณีพี่น้องเลือดแดงที่กล่าวข้างต้น ผมก็ย่อมต้องรู้สึกอย่างเดียวกัน

นี้กับพี่น้องเสื้อเหลืองที่ถูกพิพากษาให้ต้องโทษจำคุก สองกรณีที่เกิดขึ้นกับคนเสื้อสองสีนี้ สำหรับผม มีความหมายไม่ต่างกัน สมควรที่เราโดยเฉพาะนักนิติศาสตร์ และนักอะไรทั้งหลายแหละที่เห็นความสำคัญของคนว่า “ความยุติธรรม” จะต้องใส่ใจใคร่ครวญให้หนัก

ผมนั้นไม่ใช่นักนิติศาสตร์ ไม่รู้กฎหมาย แต่ผมเชื่อว่ามี ความต่างกันอย่างมหาศาลระหว่าง “อาชญากรรม” กับ “การกระทำ ความผิดอันเนื่องมาจากความเชื่อทางการเมือง” อาชญากรนั้นไม่มีความเชื่อใดๆ แต่พี่น้องเสื้อแดงหรือเสื้อเหลือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับตัวเล็กตัวน้อยที่ต้องวิ่งกรูเข้าหาไฟก่อนบรรดาพวกแกนนำนั้น มีความเชื่อบางอย่าง ผมเคารพทุกความเชื่อของมนุษย์ เพราะความเชื่อหมายถึงความบริสุทธิ์ใจ ความเชื่อบางอย่างอาจผิดก็ได้ ถ้ามองจากสายตาของคนอื่น แต่ความเชื่อที่ผิดในสายตาของคนอื่นนั้นก็ยังเป็นความบริสุทธิ์ใจอยู่ เพราะผมเคารพความบริสุทธิ์ใจอันนี้เอง ผมจึงเศร้าใจเมื่อเห็นข่าวพี่น้องเสื้อสองสีนี้ถูกพิพากษาอย่างนั้น คุณนั้นควรเป็นสถานที่สำหรับกักขังคนที่ไม่มี ความเชื่อใดๆ ไม่มีอุดมคติใดๆ มีชีวิตเพียงเพื่อจะเอาเปรียบคนอื่น แต่คุณนั้นไม่ควรเป็นสถานที่กักขังผู้ที่มีความคิดความเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่านี่คือความถูกต้องในทางการเมืองและสังคม และกระทำการรุนแรงกับสัญลักษณ์ของรัฐบาลในระดับที่อธิบายได้ ชาวเสื้อเหลืองนั้นมีวินัยเรื่องการเข้าไปยึดสถานที่ราชการกว่า แต่ที่ชาวเสื้อแดงกระทำลงไปนั้น ผมก็ยังมองว่าอยู่ในขอบเขตที่อธิบายได้ เนื่องจากเป้าหมายอย่างเช่นศาลากลางนั้นมีนัยเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศไม่มาก เมื่อเทียบกับการทำลายเขื่อน หรือโรงไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งก็แปลว่าที่ชาวเสื้อแดงเลือกเป้าหมายเช่นนี้ก็สะท้อนว่ามี

วุฒิภาวะทางความคิดอยู่มาก

บ้านเราและที่ไหนๆในโลกย่อมต้องมีกฎหมายเอาผิดคนที่ล่วงละเมิดอำนาจศาล เรื่องนี้ผมเข้าใจ และเห็นด้วยที่จะต้องมีกฎหมายที่ว่านี้ ที่ผมเขียนเรื่องนี้ไม่ได้ประสงค์จะทำทนายอำนาจศาลสิ่งที่ศาลพิพากษาออกมาแล้วเราต้องถือว่าจบแล้ว และต้องเคารพคำพิพากษานั้น ผมเขียนเรื่องนี้เพียงเพื่อจะให้ “เรา” มาช่วยกันคิดอย่างจริงจังว่า รู้สึกอย่างไรที่ระบบกฎหมายของเราต้องส่งคน “เช่นนี้” เข้าคุก ซึ่ง “เรา” ในที่นี้ผมรวมเอาท่านผู้พิพากษาเข้าด้วย ผมเคยคิดเล่นๆในวันหนึ่งว่า หากผมมีอาชีพเป็นผู้พิพากษา และยังมีความคิดความอ่านเป็นอย่างที่เป็นเวลานี้ ผมอาจนอนไม่หลับอยู่เป็นเดือน หรือหลายเดือน เมื่อพบว่าตนเองต้องเขียนคำพิพากษาส่งพี่น้องคนไทยด้วยกันเองกับผมนี้แหละเข้าคุก เพราะกฎหมายเขียนไว้อย่างนั้น และจารีตประเพณีในทางกฎหมายที่เราถือปฏิบัติกันอันผมที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบไม่อาจจะฝ่าหรือแหวกออกไปได้ บีบบังคับให้ผมต้องพิพากษาอย่างนั้น โดยที่ในใจลึกๆผมเห็นอีกอย่างหนึ่ง ผมเชื่อว่าอาจมีท่านผู้พิพากษาบางท่าน หรือหลายท่าน เป็นเช่นนี้ ซึ่งหากจินตนาการของผมเป็นจริง ก็นับว่านี่เป็นสัญญาณของความผิดปกติในระบบยุติธรรมของเรา เมื่อพบสัญญาณที่ผิดปกติ เราก็ต้องมาร่วมหาทางช่วยกันแก้ไข ซึ่งทั้งหมดนี้ ผมคิดว่าเราทุกคนต้องช่วยกัน ไม่มีฝ่ายไหนยืนอยู่ตรงข้ามกับฝ่ายไหน เราทุกคนอยู่ฝ่ายเดียวคือเป็นคนไทย และกำลังอยู่ภายใต้กฎหมายไทยและระบบยุติธรรมของไทย ที่เริ่มมีสัญญาณบอกว่าอาจมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในระบบของเราแล้ว

เมื่อตอนที่วารสารของเราเริ่มต้นนั้น ผมเลือกเขียนงานชุด “นิติ-

ปรัชญา”เป็นประเดิม เพราะเห็นว่าไม่ค่อยมีท่านผู้ใดเขียนเรื่องนี้ในบ้านเรา เราใช้เวลากับเรื่องนี้มาจนจะครบขวบปี ผมคิดว่าหากจะเขียนเรื่องนี้ต่อไปอีกก็คงมีเรื่องให้เขียนอีกมากมายสุดคณานับเลยมาคิดว่า อาจต้องสมควรยุติเรื่องทางนิติปรัชญาเอาไว้ก่อน เล่มใหม่เราจะเริ่มทำงานในชุด “สุนทรียศาสตร์” การเลือกเรื่องนี้ก็คล้ายกับเรื่องนิติปรัชญา คือเห็นว่าไม่ค่อยมีท่านผู้รู้ท่านเขียนเรื่องนี้กันแพร่หลายในบ้านเรา จัดเป็นแขนงทางปรัชญาที่ขาดแคลนพอๆกับเรื่องนิติปรัชญา เมื่อมาหวนคิดว่าเล่มนี้เป็นเล่มสุดท้ายแล้วของเรื่องทางนิติปรัชญา ผมก็เลยมาคิดว่าตนเองควรที่จะได้แถลงแนวคิดทางนิติปรัชญาของตนในฐานะของแถมสำหรับท่านผู้อ่านว่า เมื่อได้อ่านแนวคิดของคนอื่นแล้ว ผมในฐานะที่ชวนท่านผู้อ่านคุยด้วยแนวคิดเหล่านี้มีความคิดเป็นส่วนตัวของตนเองอย่างไรบ้าง ประจวบเหมาะเหลือเกินว่า เมื่อจะลงมือเขียนแถลงความคิดเห็นของตนเป็นการปิดท้ายบทความชุดนิติปรัชญา ผมก็ได้อ่านข่าวเล็กๆเรื่องพี่น้องเสือแดงถูกพิพากษาจำคุก ๓๐ กว่าปีข้างต้น เรื่องนี้เหมาะจะใช้เปิดประเด็นที่สำคัญๆในทางนิติปรัชญาที่เราพิจารณากันมาแล้ว ดังที่ผมจะได้กล่าวเป็นลำดับไปดังนี้

๐ กฎหมายกับความยุติธรรม

สำหรับผม การมีอยู่ของกฎหมายนั้นอาจมีเหตุผลสนับสนุนหลายอย่าง แต่อย่างหนึ่งที่จะขาดไม่ได้เลยก็คือ กฎหมายนั้นมีไว้เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาหรือคุ้มครองความยุติธรรม ในทางปรัชญาการเมืองและสังคมนั้น เรื่องความยุติธรรมเป็นเรื่องหลักเรื่องหนึ่ง นักเรียนปรัชญาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาปรัชญาการเมืองและสังคม แม้จะเพียงในระดับปริญญาตรี ก็สมควรคาดหวังได้ว่าจะต้องได้

เรียนเรื่องนี้ เนื่องจากว่าความยุติธรรมเป็นเรื่องใหญ่ ซับซ้อน จึงมีแนวความคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับปัญหาว่า “ความยุติธรรมคืออะไร หน้าตาเป็นอย่างไร และทำไมเราจึงควรเห็นว่ายุติธรรมสมควรมีหน้าตาอย่างนี้” จึงออกมามากมายหลายแบบ สำหรับผม การมีทัศนะทางปรัชญาที่ต่างกันมากมายหลายแบบในเรื่องความยุติธรรมนี้เป็นเรื่องดี เพราะทำให้เราเห็นว่าเรื่องเช่นนี้คิดดังไปทางเดียวไม่ชอบ แต่สำหรับท่านที่ไม่ชอบความหลากหลาย เพราะ “ปวดหัวจะเลือกไม่ถูก เอาที่ง่าย ๆ มาสักแบบได้ไหม” อาจไม่ชอบ สำหรับท่านที่มีรสนิยมอย่างนี้ ผมขอเรียนว่าไม่ต้องห่วงดอกครับ เพราะความคิดที่ต่างกันในระดับปรัชญาว่าด้วยเรื่องความยุติธรรมนี้เมื่อพิเคราะห์ให้ดี ๆ จะพบว่า ต่างก็มีเหตุผลของตนในระดับเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันมาก จึงไม่มีฝ่ายไหนคว่ำอีกฝ่ายได้ มาร์กซ์และอาดัม สมิทนั้นคิดต่างกันในเรื่องความยุติธรรม เวลานี้ก็ไม่มีใครคิดว่าอาดัม สมิทคว่ำมาร์กซ์ลงได้ เพราะเอาเข้าจริงแม้ปรัชญาเสรีนิยมในทางเศรษฐกิจของอาดัม สมิทจะถูกเลือกใช้งานในประเทศต่างๆมากกว่า แต่เราก็ทราบวาระบบทุนนิยมเสรีมีปัญหาในตัวในบางเรื่อง ที่ฉกรรจ์มาก ซึ่งปัญหาเช่นนี้หากสะสมมากเข้าแล้วแก้ไม่ได้ แนวคิดของมาร์กซ์ก็ย่อมจะต้องถูกนำกลับมาใช้ได้เสมอ เพื่อทำให้เกิดความยุติธรรมแบบที่มาร์กซ์มองเห็น แต่อาดัม สมิทไม่คิดว่าเป็นความยุติธรรม แนวคิดแบบทุนนิยมเสรีนั้นเห็นว่าคนเรามีความสามารถต่างกัน ดังนั้นคนเก่งรวยกว่าคนไม่เก่งก็ยุติธรรมแล้ว แต่สำหรับมาร์กซ์นั้น ความเก่งหรือไม่เก่งอยู่พ้นการเลือกของมนุษย์ เมื่อเราเลือกเกิดมาเก่งไม่ได้ รัฐก็ไม่ควรใช้เรื่องนี้เป็นเกณฑ์ในการบอกว่าอะไรยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม ต่อไป หาก

ประเทศเสรีนิยมอย่างอเมริกาคนรวยคนจนต่างกันมากจนถึงระดับวิกฤต คนจนจำนวนมากก็ยอมจะหาทางให้เกิดความยุติธรรมอีกแบบ ซึ่งก็คือแบบที่มาร์กซ์พยากรณ์ว่าจะเกิดนั่นเอง

ในทางนิติปรัชญา แนวคิดของสำนักอิงธรรมและอิงโลกมองเรื่องความยุติธรรมไม่เหมือนกัน สำหรับพวกอิงโลกนั้น ความยุติธรรมชัดเจนมาก คือหมายถึง “ตามที่เนื้อหากฎหมายว่าไว้” ดังนั้น หากไปถามชาวอิงโลกว่า “ที่พี่น้องเลือดแดงถูกพิพากษาจำคุกขนาดนั้นยุติธรรมหรือไม่” ผมเชื่อว่า หากท่านผู้ตอบเป็นชาวอิงโลกหัวโบราณ ท่านน่าจะตอบว่า “หากกฎหมายเขียนไว้อย่างนั้นแล้วมีหลักฐานแน่นหนาว่าคนเหล่านี้กระทำการตามที่เนื้อหากฎหมายบรรยายไว้ เช่นเผาอาคารสถานที่ราชการ การพิพากษาเช่นนี้ก็ถือว่ายุติธรรมแล้ว” สังเกตนะครับว่าปรัชญาสำนักอิงโลกอย่างแก่นั้นแฝงแนวคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งเอาไว้ (ดังที่ปรากฏในแนวคิดของทอมัส ฮอบส์) คือ รัฐต่อให้เลวอย่างไรก็มีประโยชน์เมื่อเทียบกับสภาพที่ไร้รัฐ ดังนั้นการกระทำใดก็ตามแต่ที่เป็นไปเพื่อการสั่นคลอนอำนาจรัฐ การกระทำนั้นต้องถือว่าเป็นความผิดมหันต์ นักคิดสายอิงโลกสมัยใหม่อย่างเช่นศาสตราจารย์ฮาร์ทคิดว่า ความยุติธรรมตามกฎหมายนั้นจะต้องดูเนื้อหาด้วย ท่านไม่เห็นด้วยกับพวกอิงโลกหัวเก่าที่ให้ความสำคัญแก่การมีอยู่ของรัฐในทำนองที่ว่าต่อให้ผู้ปกครองชั่วขนาดไหน ประชาชนก็ไม่มีสิทธิ์จะโค่นล้ม นักคิดสายอิงโลกหัวใหม่นั้นตีความค่อนข้างเป็นกลางกว่า ซึ่งหากให้คนเหล่านี้มาตอบคำถามข้างต้น คำตอบก็อาจไม่ต่างกัน คือที่พี่น้องเลือดแดงถูกพิพากษาอย่างนั้น หากเป็นไปตามกระบวนการกฎหมายอย่างปราศจากอคติ โดยผู้พิพากษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่นตำรวจ

และอัยการ เราก็ต้องยอมรับว่า “กระบวนการทางกฎหมายคราวนี้ยุติธรรมแล้ว” แต่อย่างก็ตาม เนื่องจากนักคิดสายอิงโลกสมัยใหม่เกิดมาในโลกที่การปกครองแบบประชาธิปไตยอันมาจากประชาชนเป็นรูปแบบหลักของการปกครองในประเทศต่างๆในโลก ไม่เหมือนสมัยนักคิดรุ่นเก่าอย่างเช่นฮอบส์ที่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย หลักการที่ว่ารัฐต่อให้ชั่วร้ายอย่างไรก็สมควรมีอยู่ต่อไปและสามารถออกกฎหมายเอาผิดคนที่คิดโค่นล้มอย่างสาหัสสากรรจ์ได้ ย่อมเป็นหลักการที่คนอย่างฮาร์ดไม่อาจจะรับได้ นักคิดสายอิงโลกสมัยใหม่ยอมรับว่า ความยุติธรรมทางกฎหมายที่ปรากฏในบางกรณี (เช่นกรณีพี่น้องเลื้อแดงหรือเลื้อเหลืองที่ผมกล่าวถึงข้างต้น) อาจขัดกับสามัญสำนึกของเรา ถ้ารู้สึกอย่างนั้นก็แปลว่ามีอะไรที่สมควรแก่การปรับปรุงในกฎหมายนั้นๆได้แล้ว ความยุติธรรมตามกฎหมายในกรณีที่ผ่านมาไปแล้วไม่จำเป็นต้องรับประกันว่า หากมีกรณีแบบเดียวกันนี้เกิดอีกในวันหนึ่งข้างหน้า เราจำเป็นต้องยอมรับ เพราะหากเป็นอย่างนั้น ก็แปลว่าเราไม่มีความคิด สำนักกฎหมายอิงโลกสมัยใหม่นั้นในความรู้สึกของผมสนใจเรื่องศีลธรรมไม่แพ้พวกอิงธรรม เพียงแต่คิดในรายละเอียดของการได้มาซึ่งศีลธรรมหรือความเป็นธรรมในกระบวนการของกฎหมายต่างกันเท่านั้น บ้านเรานั้นผมเห็นท่านอาจารย์ที่สอนทางด้านกฎหมายบางท่าน (เช่นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ท่านวิจารณ์คำพิพากษาของศาลในบางเรื่องที่ผ่านมา น้ำเสียงของท่านฟังคล้ายจะเป็นพวกอิงโลก คือไม่เห็นด้วยที่ศาลจะพิพากษาเกินไปกว่าที่ตัวบทกฎหมายเขียนบรรยายเอาไว้ ผมเองก็สนใจอยากจะทราบต่อไปว่า หากผมเข้าใจท่านอาจารย์เหล่านี้ถูก ท่านจะคิดเห็นอย่างไรกับกรณีพี่น้องเลื้อ

แดงถูกพิพากษาจำคุกยาวนานขนาดนั้น เพราะคำพิพากษานี้สำหรับผมตีความเป็นอย่างอื่นยากมาก แต่ถ้าตีความว่าศาลท่านคิดในกรอบของตัวบทกฎหมายเท่านั้น คือตัวบทเขียนว่าอย่างไรก็พิพากษาไปตามนั้น ไม่น้อยหรือมากเกินไปกว่านั้น อันนี้จะเป็นที่เข้าใจได้มากที่สุด ซึ่งหากเป็นอย่างนั้น ผู้พิพากษาที่พิพากษาคดีนี้ท่านก็คิดแบบเดียวกับชาวอิงโลก ส่วนจะเป็นแบบเก่าหรือแบบใหม่ ผมไม่ทราบ ตัวท่านเท่านั้นที่จะทราบ รัฐในทัศนะของพวกอิงโลกหัวเก่า่นั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ใครจะมาคิดล้มล้างไม่ได้ ไม่ต้องพูดถึงเหตุผลในการล้มล้าง แค่การล้มล้างก็ผิดในตัวมันเองอยู่แล้ว ข้อสังเกตสั้นๆของผมตรงนี้คือ รัฐในความหมายนี้น่าจะเป็นรัฐแบบกษัตริย์สมัยโบราณ แนวคิดนี้อาจเหมาะกับบ้านเมืองสมัยนั้น แต่ถ้าผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรมบางท่านคิดและเชื่อเช่นนี้ ผมเกรงว่าจะเป็นการคิดที่ไม่เข้ากับกาลสมัย อย่างที่เขาเรียกกันว่า “ตกยุค” หรือ “หลงยุค”

ผมนั้นแม้จะเห็นด้วยกับแนวคิดของฝ่ายอิงโลกหลายเรื่อง แต่เรื่องหนึ่งที่ผมไม่อาจรับได้ในแนวคิดที่ว่านี้ก็คือ การให้ความสำคัญแก่ “ความสะดวกทางด้านกระบวนการยุติธรรม” มากกว่า “ตัวความยุติธรรม” ผมหมายความว่าอย่างนี้ครับ สมมติว่าผมเป็นผู้พิพากษา มีชายคนหนึ่งถูกจับในข้อหาพยายามวางเพลิงสถานีตำรวจ จากการไต่สวนทราบว่าที่เขาพยายามทำอย่างนั้นเพราะคับแค้นใจที่โดนตำรวจในสถานีแห่งนั้นกลั่นแกล้งมายาวนาน สิ่งที่ผมกำลังคิดในคืนที่จะเขียนคำพิพากษาก็คือ ผมจะเลือกอะไรระหว่าง (๑) ทำตามที่ข้อความในกฎหมายเขียนบอกอย่างเคร่งครัด ตรงไปตรงมา ไม่พยายามอ้อมหรือโค้งอะไรทั้งนั้น กับ (๒) ไม่ถือข้อ

ความของกฎหมายเป็นหลัก แต่พยายามคิดว่าการลงโทษชายคนนี้
แค่นั้น เพียงไร จึงจะเป็นธรรมแก่เขาที่สุด ทางเลือกสองทางนี้
ต่างกันตรงที่ทางเลือกที่หนึ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าทางเลือก
ที่สอง หากว่ากันตามทฤษฎีความรับผิดชอบ คนที่ทำตามกฎเป๊ะๆ
นั้นหลายคนอาจเข้าใจว่าเป็นคนที่รับผิดชอบ แต่นักปรัชญาฝรั่งเศส
ท่านหนึ่งคือซาร์ตกลับเห็นว่า การทำตามกฎในที่ที่ไม่สมควรทำกลับ
แสดงความไม่รับผิดชอบ สังเกตไหมครับว่าในมหาวิทยาลัยหรือ
หน่วยงานราชการที่ไหนก็ตาม เจ้าหน้าที่ธุรการนั้นจะเป็นพวกที่ทำ
ตามกฎแบบไม้บรรทัดเรียกพีเล่ย์ทีเดียว ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะคน
เหล่านี้กลัวความรับผิดชอบ ไม่ทำตามกฎเมื่อใดก็ต้องหาคำอธิบาย
สำหรับชี้แจงแก่เบื้องบนว่าทำไมจึงทำอย่างนั้น ดังนั้นเพื่อให้ตนเอง
ปลอดภัย คนเหล่านี้จะทำตามกฎอย่างแข็งขัน ท่านอาจารย์ท่านใด
ที่เคยมีประสบการณ์ในการขอตำแหน่งวิชาการจะทราบว่า เจ้าหน้าที่-
ที่ธุรการทั้งที่มหาวิทยาลัยของเราและที่สำนักงานคณะกรรมการการ
อุดมศึกษา จะเอาคู่มือการปฏิบัติงานมาวางแล้วไล่เทียบเอกสารที่
เราส่งไปกับคู่มือที่ละตัวอักษร ทีละบรรทัด ไม่ตรงก็ไม่ผ่าน
ต้องไปแก้ไขมาใหม่ ผมพอเข้าใจว่าที่ท่านเหล่านี้ทำอย่างนั้นเพราะ
กลัวความรับผิดชอบ แต่นี้เป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย หากเกิดกับ
ข้าราชการระดับสูงของชาติ จะต้องเป็นเรื่องผิดปกติแน่ๆเลย เนื่อง
จากคนที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไปเท่าใด เราย่อมคาดหวังว่าจะเป็นผู้รับ
ผิดชอบมากขึ้นตามหน้าที่ เมื่อรับผิดชอบก็ต้องไม่เป็นไม้บรรทัด
ประเภทที่โฆษณาตนเองว่าเที่ยงเป็นไม้บรรทัดแล้วขออาสามาเป็น
นายกรัฐมนตรีของเรานั้นซาร์ตเห็นว่าบ้ากันไปใหญ่แล้ว คนไม่
รับผิดชอบเช่นนี้จะมาเป็นผู้นำสูงสุดของเราได้อย่างไร

ผมนั้นเชื่อเหมือนที่ซาร์ตเชื่อ คือเชื่อว่าพวกที่เอากฎเข้าอ้างอย่างไม่มียัดหย่นและไม่ดูสภาพแวดล้อมนั้นเป็นคนใจดำอำมหิต และเห็นแก่ตัว เห็นแก่ความสะดวกสบายของตัวเอง ถือว่า “ฉันขอปลอดภัยไว้ก่อนละกัน” แล้วก็ปิดสวิตช์ให้ลอยไปจากหน้าตม ลึกลับนั้นผมเชื่อว่าพวกสำนักอิงโลกแบบสมัยโบราณกาลบางคนนั้นน่าจะถูกชักนำด้วยความคิดที่ว่านี้ แม้จะพยายามอ้างว่าที่คิดในกรอบของกฎหมายเป๊ะๆก็เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของกฎหมาย แน่نونครับ ท่านอาจบริสุทธิ์ในแง่ที่ไม่มีใครมากล่าวหาท่านได้เลยเพราะท่านเดินตามถ้อยอักษรของกฎหมายอย่างชนิดที่ไม้บรรทัดเรียกพีแต่นั้นก็อาจถามได้ว่าเพื่อใคร เพื่อตัวท่านเองในฐานะผู้ปฏิบัติงานทางด้านกฎหมาย หรือว่าเพื่อผู้อื่นอันได้แก่ประชาชนที่กำลังร้องหาความเป็นธรรมจากท่าน

สมมติว่าผมเลือกทางเลือกที่สอง ทางเลือกนี้เมื่อเลือกแล้วเราจะลำบากและเสี่ยง ลำบากก็คือต้องค้นคว้าและใช้ทรัพยากรทางด้านกฎหมายมากมายมหาศาลเพื่อวิเคราะห์หาว่า ชายที่พยายามเผาโรงพักเพราะความคับแค้นใจนั้นจะได้รับความยุติธรรมอันเหมาะสมแก่ความผิดจริงๆของเขาเพียงใด ที่ว่าเสี่ยงก็คือ ในกรณีที่ข้อกฎหมายบางข้อไม่ชัด ทำให้เราต้องตีความเพื่อเอื้อให้เกิดความยุติธรรมแก่ชายคนนั้นตามที่เราคิดว่ามีเหตุผลที่สุด เราอาจถูกตั้งคำถามได้ว่าใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการตีความเช่นนั้น ซึ่งเสี่ยงต่อการไม่ยอมรับหรือไม่เข้าใจโดยคนที่อยู่สูงกว่า โดยเฉพาะผู้ที่อยู่สูงกว่าที่ไม่รับผิดชอบ

สำนักอิงธรรมนั้นมีข้อดีตรงที่เริ่มต้นความคิดด้วยการสั่งสอนอบรมกันในสายความคิดของตนว่า กฎหมายที่เขียนโดยมนุษย์นั้น

จะให้สมบูรณ์ไม่มีที่ติไม่ได้ แต่ความไม่สมบูรณ์ของกฎหมายก็จะไม่เป็นปัญหา ถ้าเรามีนักกฎหมายที่เป็น “คน” ซึ่งสมควรสมบูรณ์กว่ากฎหมายที่เป็นเพียง “วัตถุ”

คนนั้นมีอารมณ์ มีความคิด ทำให้ปฏิบัติต่อสองสิ่งที่คุณภายนอกเหมือนคล้ายกัน แต่ภายในต่างกัน อย่างต่างกัน ส่วนวัตถุนั้นจะไม่ทำอย่างนั้น เราเรียกอาการที่คนแสดงออกข้างต้นว่าความยืดหยุ่น ชายคนหนึ่งมาทำงานสายบ่อยๆ เมื่อเราที่เป็นเจ้านายสอบถามก็ทราบว่าเขาต้องไปแวะเยี่ยมแม่ที่นอนป่วยอยู่โรงพยาบาล เขาเป็นลูกคนเดียว แม่ไม่มีคนดูแล เหนี่นเราก็กังใจและไม่ถือว่าการมาสายของเขาเป็นความผิด ผิดกับเครื่องตอกบัตรที่เป็นเครื่องจักร ที่สนใจเพียงว่าคุณมาถึงที่ทำงานก่อนเส้นเวลาที่ขีดไว้หรือไม่ หากไม่คุณก็มาสาย เครื่องนั้นไม่สนใจว่าที่มาสายเพราะคุณไปแวะเยี่ยมแม่ที่ป่วยหรือไม่

ผมเข้าใจครับว่า กฎหมายเมื่อประกาศใช้กับคนทั้งประเทศแล้ว มีความยุ่งยากในการที่จะปฏิบัติเบื้องต้นเลยก็คือ หากผู้ใช้กฎหมายทำตัวเป็นเครื่องจักร ก็จะท่นเวลาในการที่ต้องดำเนินการกับคนจำนวนมหาศาลได้ แต่ถ้าไม่ ก็จะเกิดความล่าช้าและเหนื่อยยากลำบาก คิดจำนวนมากผมเห็นด้วยว่าสามารถที่จะดำเนินการอย่างเป็นกลไกได้ เพราะไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านความยุติธรรมอย่างเข้มข้น แต่หากคดีใดมีความหมายเกี่ยวข้องกับความยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมในทางการเมือง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับกาที่คนผู้นั้นมีความคิดหรือความเชื่อทางการเมืองบางอย่างที่เป็นของเขาเอง และเขาคิดว่าเขาอธิบายได้ กรณีเช่นนี้การดำเนินการทางด้านกฎหมายแก่เขาต้องรอบคอบ ต้องแบบ “คน”

กระทำต่อ “คน” ไม่ใช่ “เครื่องจักร” กระทำต่อ “คน”

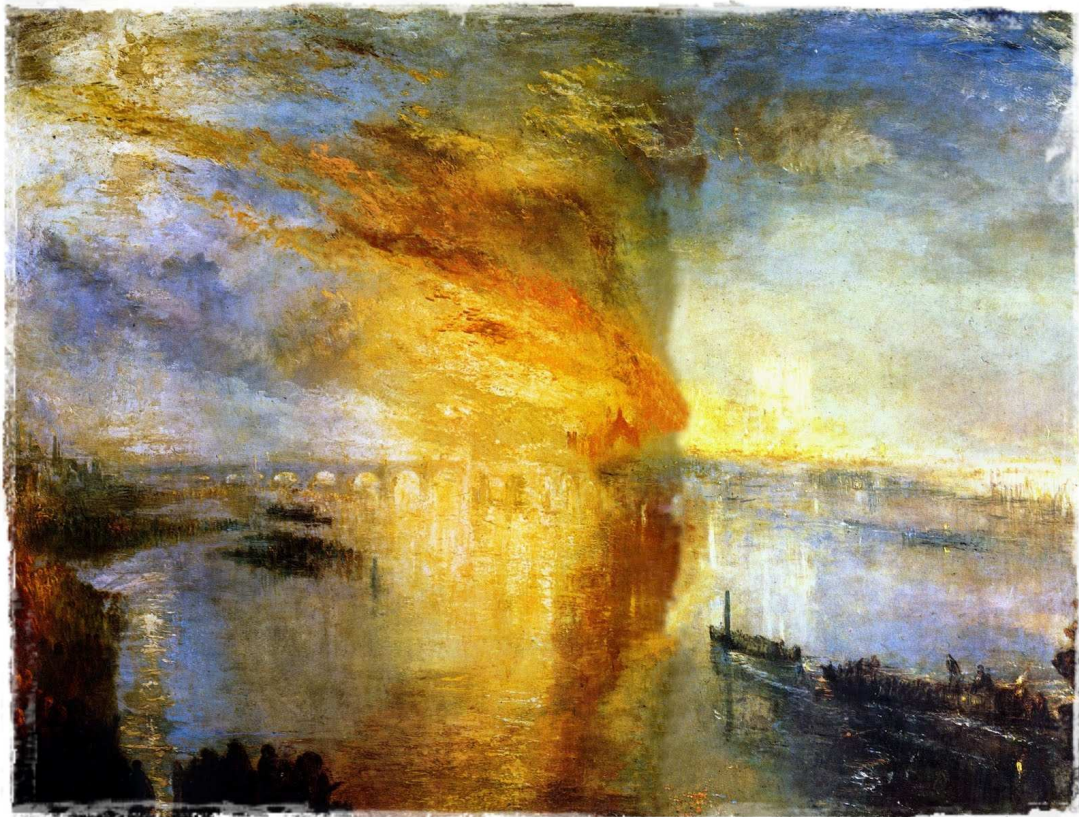
ผมเคยคิดเหมือนกันว่า หากผู้พิพากษาไม่ปรารถนาจะเป็นอะไรเกินเลยไปกว่าเครื่องจักร กระทรวงยุติธรรมก็สมควรทุ่มทุนเพื่อพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถประมวลผลได้อย่างรวดเร็ว แม่นยำว่า คดีแบบเดียวกันนี้ศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกาได้พิพากษาเอาไว้อย่างไรบ้าง กตศรัทธาคอมพิวเตอร์ป๊อกเดียว ข้อมูลอันเที่ยงตรงแม่นยำก็หลังไหลออกมา แล้วเขียนคำพิพากษาไปตามนั้น ไม่ต้องใช้คนเขียนก็ได้ สั่งคอมพิวเตอร์ให้เขียนก็ยังได้

ผมไม่เชื่อว่ากระทรวงยุติธรรมจะคิดทำสิ่งที่ผมกล่าวข้างต้น เหตุผลง่าย ๆ ก็คือ ที่สุดแล้วเราก็เห็นร่วมกันว่าระบบยุติธรรมนั้นจะต้องให้ “คน” ดำเนินการ เพราะสิ่งที่ถูกดำเนินการนั้นเป็น “คน” เครื่องจักรนั้นแม้เรารู้ว่าใช้งานในบางเรื่องได้แม่นยำกว่าคนมาก แต่เราก็เลือกใช้เครื่องจักรเป็นบางเรื่องเท่านั้น คือหากสิ่งที่คนเราเกี่ยวข้องด้วยไม่ใช่คน แต่เป็นวัตถุ ก็อาจใช้เครื่องจักรมาแทนที่คนได้ ดังโรงงานผลิตรถยนต์ที่ใช้หุ่นยนต์คอมพิวเตอร์แทนมนุษย์ และมันก็ทำงานได้ดีกว่าเราเสียด้วย ทางด้านการแพทย์นั้นแม้บางเรื่องจะใช้เครื่องจักร เช่นในการผ่าตัดที่ต้องการความเที่ยงตรงมาก ๆ เราก็ใช้เครื่องจักรแทนคน เพราะมือของเครื่องจักรแม่นยำกว่ามือมนุษย์ แต่ท้ายที่สุดแล้วทางการแพทย์ก็ยอมรับว่า แพทย์ที่เป็นคนจะยังเป็นที่ต้องการอยู่ตลอดไป เพราะคนป่วยเป็นมนุษย์ การเยียวยาคนนั้นที่ สุดแล้วก็ต้องการมนุษย์ด้วยกัน เนื่องจากมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นที่จะเข้าใจคนไข้ที่เป็นมนุษย์ อันว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นย่อมมีเบื้องหลังและรายละเอียดของชีวิตต่างกัน แม้จะป่วยโดยโรคคล้าย ๆ กัน แต่การรักษาชนิดที่จะเข้าถึงจิตใจของคนไข้

ได้ยอมต้องการความรู้สึก ความเข้าใจ โดยแพทย์ที่เป็นคนอยู่ดี

ระบบยุติธรรมนั้นว่าไปแล้วน่าจะต้องการความเป็นคนมากกว่า
 ทางการแพทย์เสียด้วยซ้ำ เพราะแพทย์เกี่ยวข้องกับคนไข้ในทาง
 เดียว คือทางสนับสนุนอุ้มชูให้เขามีชีวิตและมีสุขภาพที่ดีต่อไป แต่
 ระบบยุติธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับคนสองทาง คือทางรับรองว่าที่ถูก
 กล่าวหา นั้นไม่ผิด กับทางวินิจฉัยว่าผิด แล้วลงโทษไปตามที่
 กฎหมายบัญญัติไว้ สองทางนี้หากกระทำอย่างเหมาะสม มีเหตุผล
 อธิบายได้ เราเรียกว่าเป็นความยุติธรรมเหมือนกัน ดังนั้นการ
 ปลปล่อยคนไม่ผิดกับลงโทษคนผิดก็ย่อมถือเป็นความยุติธรรมเหมือน
 กัน แม้ว่าคนแรกจะได้รับความสุข ส่วนคนหลังจะได้รับทุกข์ก็ตาม
 เมื่อกฎหมายเกี่ยวข้องกับคนที่จะมีคนจำนวนหนึ่งต้องรับทุกข์ เรา
 ย่อมต้องการผู้ใช้กฎหมายที่เป็นคน ไม่ใช่เครื่องจักร

ขงจื้อเคยกล่าวเอาไว้ว่า ธรรมะก็คือการคิดแทนคนอื่นว่า ถ้ามี
 ใครทำอย่างนี้กับเรา เราจะรู้สึกอย่างไร พระพุทธเจ้าก็ตรัสคล้ายกัน
 นี้ ดังนั้น เมื่อเราจะพิพากษาชายที่ถูกกล่าวหาว่าจะเผาสถานีตำรวจ
 เราก็ต้องสมมติว่า หากเราเป็นชายคนนี้ แล้วถูกพิพากษาโดยตัด
 เรื่องที่เราถูกกระทำโดยตำรวจออก เอาเฉพาะตอนที่เราจะเผา
 เท่านั้น เราจะรู้สึกอย่างไร แน่نون ถ้าคิดอย่างนี้เราจะเห็นว่าไม่
 เป็นธรรม ถ้ารู้สึกอย่างนั้นแล้วยังเขียนคำพิพากษาลงไป โดยไม่
 สนใจรายละเอียดเกี่ยวกับแรงจูงใจของจำเลย พระพุทธเจ้าและ
 ขงจื้อเรียกการกระทำของเรานั้นว่า นอกธรรม ผิดธรรม แปลว่า ไม่
 ยุติธรรมนั่นเอง

ภาพชื่อ **The Burning of the Houses of Lords and Commons**
วาดโดย **William Turner**

---

๑ ความยุติธรรมกับมนุษยธรรม

ที่ผ่านมา ผมกล่าวถึงความยุติธรรมหลายครั้ง ท่านผู้อ่านบางท่านอาจสงสัยว่า ความยุติธรรมที่ผมพูดถึงนั้นหมายความว่าอย่างไร ก็ขอแถลงไว้ตรงนี้เสียเลยว่า สำหรับผม ความยุติธรรมมีความหมายง่าย ๆ ตรงไปตรงมาว่า “การได้รับปฏิบัติอย่างให้เกียรติว่าเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับมนุษย์คนอื่นๆ” จะเห็นว่าความยุติธรรมที่ผมกำลังกล่าวถึงอยู่นี้มีความหมายเกี่ยวโยงไปหาสิ่งหนึ่งที่สำคัญมากคือ “มนุษยธรรม” และเพื่อให้แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของผมชัดเจนมากขึ้น ผมขออธิบายรายละเอียดอื่นๆเท่าที่จำเป็นดังนี้

สมมติว่าท่านผู้อ่านเกิดในดินแดนหนึ่ง ในยุคสมัยหนึ่ง ที่บรรยากาศทางสังคมไม่เหมือนกับสมัยของเรานี้ ท่านเกิดมาก็พบว่าตนเองเป็นลูกชายของครอบครัวมีอันจะกินครอบครัวหนึ่ง ในบ้านของท่าน นอกจากพ่อแม่พี่น้องและเครือญาติ ยังมีคนอื่นจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ด้วย พ่อของท่านเรียกคนพวกนี้ว่าทาส พวกเขาทำหน้าที่ทำงานรับใช้ครอบครัวของท่าน ตามคำบัญชาของบิดาของท่านที่เป็นหัวหน้าครอบครัว

เท่าที่สังเกต ท่านพบว่าคนเหล่านี้ทำงานหนักกว่าสมาชิกในครอบครัวของท่าน แต่ความเป็นอยู่ของพวกเขากลับไม่ดีสมกับงานที่หนัก พวกเขาอาศัยรวมกันอยู่ในกระท่อมเล็กๆที่แออัด ที่สร้างแยกออกมาจากเรือนหลังใหญ่ที่ท่านและสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ บางครั้ง เมื่อทาสบางคนทำงานไม่ถูกใจพ่อของท่าน คนเหล่านี้ก็ถูกตี เมื่อถูกตี คนเหล่านี้จะไม่ตอบโต้ พวกเขาอยู่เสมือนว่าเป็นสัตว์เลี้ยงใช้งาน ไม่ต่างจากวัวจากควาย แต่ก็มีเหมือนกันที่บางครั้งทาสบางคนไม่สบาย พ่อของท่านก็ให้ยาไปกิน หรือแม้แต่ให้หมอไปตรวจดูอาการ

สรุปคือทาสเหล่านี้แม้จะเป็นคนเช่นเดียวกับท่าน แต่ก็ไม่ได้ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยพวกท่านที่เป็นคนเช่นเดียวกับพวกเขา สมมติว่ากฎหมายเวลานั้นกำหนดว่า ทาสอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไปทำงานเต็มเวลาให้นายจะได้รับเงินค่าจ้าง ๑๐๐ บาทต่อปี พ่อของท่านจ่ายตามกฎหมาย ดังนั้นท่านจึงเชื่อว่าตนเองปฏิบัติต่อทาสเหล่านี้อย่างยุติธรรม ความยุติธรรมนี้ดูจากการที่ท่านปฏิบัติตามกฎหมายที่ว่าจะต้องจ่ายให้ทาสคนละ ๑๐๐ บาทต่อปี

สำหรับผม การปฏิบัติต่อทาสตามที่กล่าวมานี้แม้จะดำเนินไป

ตามกฎหมายก็ไม่อาจเรียกว่าเป็นความยุติธรรมได้ เพราะผมมีหลัก
ว่าความยุติธรรมไม่ได้มีความหมายเพียงว่า คุณทำตามที่ถูกกฎหมาย
บอก กฎหมายนั้นออกโดยใครก็ได้ และเนื้อหาของกฎหมายจะ
เขียนให้รับใช้ใครอย่างไรก็ได้ การพิจารณาว่ากฎหมายนั้นๆเป็น
กฎหมายที่เป็นธรรมหรือไม่สำหรับผมเป็นจุดตั้งต้นของความ
ยุติธรรม หมายความว่า ความยุติธรรมนั้นเป็นชื่อเรียกความสัม-
พันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน ผ่านทางรัฐที่เป็นคนกลาง ใน
บางกรณีความสัมพันธ์ที่ว่านั้นก็อาจเป็นเรื่องระหว่างประชาชนกับ
รัฐ ความสัมพันธ์ที่ว่านี้จะกลายสภาพมาเป็นความยุติธรรมได้ก็
ต่อเมื่อเราสามารถพิจารณาเห็นได้ว่า สองคนที่ยืนอยู่สองปลาย
ของความสัมพันธนั้นได้รับการปฏิบัติจากอีกฝ่ายหนึ่งในฐานะที่เป็น
คนเท่าเทียมกัน ดังนั้นสายใยที่ผูกโยงผู้คนในสังคมเข้าหากัน ผ่าน
การรับรองจากรัฐในนามของกฎหมายหรืออะไรก็ตามแต่ที่มีบทบาท
เป็นกฎกติกาทางสังคมซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม จะถือว่าเป็น
ความยุติธรรมได้ ก็ต่อเมื่อสายใยดังกล่าวนี้ทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้อง
มีสภาพเป็นคนเท่าเทียมกัน ไม่มีใครมีสิ่งนี้มากหรือน้อยกว่าใคร

ต้นตอความคิดเรื่องมนุษยธรรมที่ว่านี้ว่าไปแล้วผมไม่ได้คิด
ขึ้นมาเองเลย แต่มาจากพระพุทธศาสนาที่ผมนับถืออยู่ พระพุทธ-
เจ้านั้นเป็นบุคคลที่เห็นว่า ความถูกต้องในสังคมจะต้องเริ่มต้นที่
เรื่องการยอมรับว่า “ทุกคนเป็นมนุษย์เท่ากับคนอื่น ๆ” ซึ่งการที่ทรง
ประกาศเช่นนั้นสำหรับผมเป็นเรื่องที่อาจหาญมาก เนื่องจากว่า
สังคมอินเดียในสมัยของพระองค์นั้น ศาสนาพราหมณ์เป็นหลักทาง
ความคิดของสังคมที่หนักแน่นปานเสาศิลา ท่านผู้อ่านที่สนใจประ-
วัติศาสตร์สังคมอินเดียโบราณย่อมจะทราบว่า ศาสนาพราหมณ์นั้น

เป็นศาสนาในแนวเดียวกับศาสนายูดาห์ คือศาสนธรรมเป็นทั้งหลักประพฤติปฏิบัติเพื่อความดีงามส่วนบุคคล และเป็นกฎหมายของสังคมด้วย หากยังนึกไม่ออกก็ขอให้นึกถึงสังคมมุสลิมในโลกปัจจุบันที่ยังมีรูปแบบเช่นที่ว่านั้นอยู่ จริยธรรมมุสลิมห้ามกินเหล้าทำนองศีลข้อห้าของพุทธศาสนา แต่ที่ต่างกันคือ ชาวพุทธที่กินเหล้าถือว่าเป็นการส่วนตัว ส่วนสังคมมุสลิมไม่ยอมให้มีบาปส่วนตัวเช่นนั้น ใครกินเหล้านอกจากผิดศีลธรรมยังผิดกฎหมายด้วย ในสมัยพุทธกาล สังคมอินเดียก็เป็นอย่างนั้น เนื่องจากสังคมพราหมณ์แบ่งคนออกเป็นวรรณะ และการแบ่งเช่นนี้ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องในระดับศาสนาเท่านั้น หากมีผลทางด้านกฎหมายด้วย พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าระบบดังกล่าวนี้ผิดตั้งแต่แรกแล้ว เพราะการที่คนเหมือนกันแบ่งกันเองออกเป็นพวกๆ แล้วเขียนกฎหมายบอกว่าบางคนไม่เป็นคนนั้นไม่มีทางอธิบายได้ด้วยเหตุผลใดๆ

พวกพราหมณ์นั้นเมื่อถูกพระองค์ทักท้วงเช่นนั้นก็แก้เกี้ยวว่าการแบ่งชนชั้นวรรณะเช่นนั้นพวกเขาไม่ได้แบ่งเอง แต่พระเจ้าเป็นเจ้าของที่พวกเขาจับถืออันได้แก่พระพรหมท่านแบ่งให้ ในคราวที่ทรงสร้างมนุษยชาติขึ้น ถึงตรงนี้พระพุทธเจ้าก็ทรงตอบได้ว่า หากพระเจ้าเป็นผู้แบ่งเช่นนั้นเสียเอง เราก็ไม่มีเหตุผลที่จะนับถือพระเจ้าความเป็นอเทวนิยมของพระพุทธองค์นั้นว่าไปแล้วก็เป็นระบบคิดที่สืบสาวมาจากเรื่องมนุษยธรรมของพระองค์ พระพุทธเจ้านั้นทรงเป็นนักคิดที่สอนว่าธรรมนั้นต้องมีเหตุผล และเหตุผลที่ว่านี้ก็คือเหตุผลอย่างที่มีมนุษย์เราทุกรูปทุกนามจะเข้าใจได้เหมือนกัน ถามว่ามีมนุษย์คนใดรับได้บ้างว่า สังคมมีความชอบธรรมที่จะยกคนบางคนให้มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น คำตอบคือไม่มี ถามต่อว่ามีมนุษย์คน

ใดบ้างที่จะรับได้ว่าสังคมมีความชอบธรรมที่จะเหยียดให้คนบางคนต่ำกว่าคนอื่น คำตอบก็อย่างเดียวกัน คำตอบนี้เหมือนกันในมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็ใคร มีการศึกษาอย่างไร

ทีกล่าวมาข้างต้นนี้ไม่ได้หมายความว่า ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่เลว ผมเพียงแต่ต้องการชี้ว่าศาสนาพราหมณ์นั้นกำเนิดขึ้นในสังคมอินเดียในฐานะอำนาจการจัดสรรระเบียบทางสังคม โดยคนพวกหนึ่งที่เรียกว่าพระ และคนที่สร้างระบบอำนาจที่ว่านี้ขึ้นเห็นว่าจะมีความจำเป็นที่จะต้องแบ่งคนออกเป็นวรรณะแล้วกำหนดเป็นกฎหมายเช่นนั้น แต่ความเข้าใจในเชิงประวัติศาสตร์นี้ก็ไม่มีผลต่อการที่เราจะวิจารณ์ว่าในแง่เหตุผล ธรรมของพราหมณ์แบบอิงอยู่กับพระผู้เป็นเจ้านั้นเป็นสิ่งที่เราซึ่งเป็นชาวพุทธไม่อาจรับได้ พระพุทธองค์นั้นทรงได้รับการอุปถัมภ์โดยกษัตริย์และชนชั้นสูงที่เป็นพราหมณ์ ทรงเป็นมิตรกับคนเหล่านี้ แต่นั่นก็เป็นเรื่องส่วนตัว ทรงเข้าใจว่าระบบทั้งหมดนั้นมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน แต่ความเข้าใจนี้ก็ไม่มีผลต่อการที่พระองค์จะต้องทรงแสดงความเห็นตรงไปตรงมาเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่ปราศจากมนุษยธรรมของพวกพราหมณ์

สำนักกฎหมายอิงธรรมนั้นมักอ้างธรรมว่าอยู่สูงกว่ากฎหมาย ข้ออ้างนี้สำหรับผมเป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆไปว่าธรรมที่ว่านั้นเป็นอย่างไร หมายความว่าอย่างไร ในยุโรปยุคกลางสำนักกฎหมายอิงธรรมเฟื่องฟู แต่เราก็ทราบว่าคนอย่างกาลิเลโอก็ได้รับผลกระทบในทางลบจากกฎหมายศาสนา ในอินเดียสมัยพุทธกาลและสมัยต่อมา ก็เช่นกัน กฎหมายธรรมศาสตร์ของฮินดูก็เชื่อกันว่าเป็นกฎหมายที่ใช้ธรรมนำหน้า แต่ผลที่ปรากฏออกมา

อย่างที่ทราบ คนชั้นต่ำจำนวนมหาศาลได้รับความไม่เป็นธรรมจากกฎหมายที่คนเขียนอ้างว่าอิงอยู่กับธรรม ด้วยเหตุนี้ เวลาที่เราศึกษาแนวคิดของสำนักอิงธรรม เราต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนว่าธรรมนั้นเป็นธรรมของใคร ของคนจำนวนน้อยที่ต้องการใช้ธรรมในศาสนาเพื่อกดหัวคนจำนวนมากหรือไม่

โดยพื้นฐานนั้น ผมสนใจแนวคิดแบบอิงธรรมมากกว่าแนวคิดแบบอิงโลก และคิดว่าหากจำเป็นที่จะต้องสังกัดแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งระหว่างสองแนวคิดนี้ เพื่อช่วยกันพัฒนาแนวคิดที่ว่านั้นให้ดียิ่งขึ้น ผมสมัครใจจะเป็นสมาชิกของแนวคิดแบบอิงธรรมมากกว่า ที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับสำนักอิงธรรมในแง่ลบนั้นไม่ได้หมายความว่าสำนักนี้แย่ ผมเพียงแต่ชี้ว่า การปะยี่ห้อว่าเป็นพวกอิงธรรมไม่ใช่หลักประกันอย่างสำเร็จรูปว่าแนวคิดของคุณจะต้องถูกหรือดีงามเสมอไป เนื่องจากว่ามีตัวอย่างที่แสดงว่าธรรมของคนจำนวนน้อยที่ได้เปรียบคนอื่นๆในสังคมก็สามารถสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมในบางแบบได้ เช่นเดียวกัน การถูกปะยี่ห้อว่าเป็นพวกอิงโลกก็ไม่ได้แปลว่าแนวคิดของคุณจะต้องใช้ไม่ได้ มีนักคิดสายอิงโลกบางคนที่ผมเคารพความคิดของเขา และคิดว่าเขาเข้าใจจริง แนวคิดแบบอิงโลกเหล่านี้ก็สามารถเชื่อมโยงมาหาธรรมได้ ผ่านทางตัวเชื่อมที่สำคัญอันหนึ่งคือพระพุทธศาสนา

เวลานี้ผมสนใจแนวคิดของพระพุทธเจ้า ฮาร์ต และรัสเซลล์ สองท่านหลังนี้เป็นพวกไม่เอาศาสนา และเห็นอันตรายของการที่กฎหมายจะถูกครอบงำด้วยศาสนา ฮาร์ตเป็นศาสตราจารย์ทางด้านนิติปรัชญา เป็นผู้ที่เขียนหนังสือและบทความตอบโต้กับนักคิดสายอิงธรรมร่วมสมัยที่สำคัญคนหนึ่งของอังกฤษที่ชื่อเดฟลิน เดฟลิน

เห็นว่า คีลธรรมในศาสนาควรมีส่วนกำหนดเนื้อหาของกฎหมาย
ดังนั้นท่านผู้นี้จึงไม่เห็นด้วยที่รัฐสภาอังกฤษสมัยนั้นจะยกเลิก
กฎหมายอาญาที่เคยเอาผิดคนที่ประกอบอาชีพโสเภณีและคนที่มี
พฤติกรรมรักร่วมเพศ เหตุผลของเดฟลินนั้นแม้พยายามเขียน
อย่างไม่อ้างศาสนาคริสต์ แต่เวลาที่ผมอ่าน ผมจับน้ำเสียวได้ว่า
ธรรมที่จะต้องอยู่เหนือกฎหมายในทัศนะของเดฟลินก็คือธรรมใน
ศาสนาคริสต์นั่นเอง เราทราบดีว่าในพระคัมภีร์เก่า โสเภณีและคน
ที่ชอบเพศเดียวกันถูกมองว่าเป็นพวกไร้ศีลธรรมอย่างไร เวลานี้ใน
สังคมมุสลิมก็มีบทลงโทษชาวรักร่วมเพศอย่างรุนแรงถึงขั้นประหาร
ชีวิต อันเป็นการอนุวัตตามจารีตทางกฎหมายในอดีตของชาวยิว
ตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์เก่า ฮาร์ทตอบได้ว่า การคิดจะเอาธรรม
เข้ามาเป็นเนื้อหาของกฎหมายนั้นชอบแล้ว แต่สำหรับเขา ธรรมมี
สองอย่างคือ (๑) ธรรมที่สำเร็จรูปมาแล้ว ธรรมแบบนี้ก็คือธรรมที่
ศาสนาทั้งหลายสอน ซึ่งในประเทศอังกฤษธรรมที่ว่านี้ก็คือธรรมที่
ศาสนาคริสต์สอน (๒) ธรรมที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่มีรูปแบบ
สำเร็จรูป แต่เป็นสิ่งที่ “เราทุกคน” ในสังคมต้องช่วยกันคิดว่า
จะเอาอย่างไร ฮาร์ทกล่าวว่า หากจะเอาธรรมอย่างแรกมานำหน้า
กฎหมาย ท่านเกรงว่าธรรมที่ว่ำนั้นอาจพาเราเข้ารกเข้าพงได้ในบาง
เรื่อง เพราะธรรมอันสำเร็จรูปมาแล้วและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นย่อม
ไม่รับฟังเหตุผลของยุคสมัย อันเป็นเหตุผลที่มาจากการศึกษา
ในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ได้ช่วยกันคิดว่านี่น่าจะเป็น
ทางเลือกของสังคมที่มีเหตุผลที่สุด สำหรับฮาร์ท ถ้าเอาธรรมอย่าง
ที่สองมานำหน้ากฎหมายท่านจะไม่ท้วงติงเลย

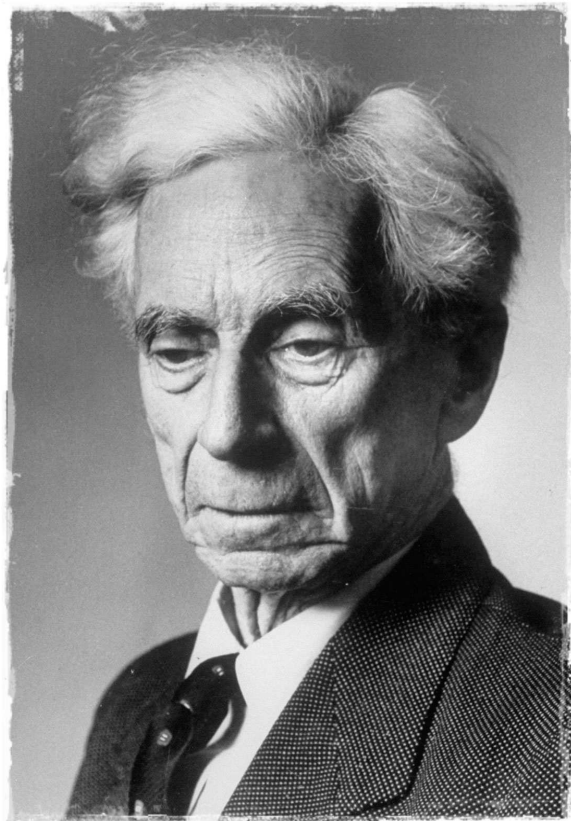
สำหรับผม เมื่อได้อ่านหนังสือและบทความที่สองท่านนี้เขียน

โต้แย้งกันแล้ว ผมมีความรู้สึกว้าว่า แม้ว่าตนจะเข้าใจว่าตนสังกัดอยู่ในฝ่ายอิงธรรม แต่เหตุผลของนักคิดอิงธรรมอย่างเดฟลินกลับเป็นสิ่งที่ผมเกรงกลัว ไม่รู้สึกว่าเป็นมิตร ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย ผิดกับแนวคิดของนักคิดที่บอกว่าไม่เอาธรรมอย่างฮาร์ดที่ผมหกลับรู้สึกว่ามีเหตุผลกว่า ใจกว้างกว่า ความรู้สึกเช่นเดียวกันนี้ก็เกิดกับผมเวลาที่อ่านงานวิจารณ์ศาสนาของรัสเซลล์ ผู้เขียนหนังสือโด่งดังเล่มหนึ่งชื่อ “ทำไมผมจึงไม่นับถือศาสนาคริสต์” (*Why I am not a Christian*)

รัสเซลล์นั้นเป็นนักปรัชญาสมัยใหม่ที่น่าจะเรียกได้ว่ามีชื่อเสียงที่สุด ท่านผู้นี้ประกาศตนชัดเจนว่าไม่เอาศาสนา ครั้งหนึ่งมีคนถามรัสเซลล์ว่าในบรรดาศาสนาทั้งหลายของโลก หากให้รัสเซลล์เลือกมาสักศาสนาหนึ่งในฐานะศาสนาที่ดีที่สุด เขาจะเลือกศาสนาอะไร รัสเซลล์ตอบว่าพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนายุคแรกๆ (หมายถึงพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสูตรเก่าๆของนิกายเถรวาท) แล้วรัสเซลล์ก็ให้เหตุผลว่า ที่เลือกพุทธศาสนาก็เพราะศาสนานี้มีจารีตประเพณีในการเอาความเชื่อทางศาสนาของตนไปครอบงำบีบบังคับให้คนอื่นเชื่อตามน้อยที่สุด จะอย่างไรก็ตาม ความเป็นคนไม่เอาศาสนาของรัสเซลล์ก็ยังคงเส้นคงวา เพราะในท้ายที่สุดแล้วรัสเซลล์ก็ตอบท้ายว่าที่เลือกศาสนาพุทธมิใช่ที่ท่านต้องการให้ศาสนาพุทธแพร่กระจายไปมากมายในโลก เพราะที่สุดแล้วท่านก็เห็นว่าสิ่งที่ศาสนาพุทธสอนก็เหมือนกับที่ศาสนาอื่นสอน คือไม่จริง สิ่งที่ถูกศาสนาสอนในทัศนะของรัสเซลล์เป็นจินตนาการที่ไม่มีหลักฐานอันตรวจสอบได้รองรับ

ที่กล่าวมานี้ท่านผู้อ่านบางท่านอาจเห็นว่านักปรัชญาท่านนี้เป็นคนไม่มีธรรม เพราะไม่เอาศาสนา ขนาดศาสนาพุทธที่ถือว่ามียุทธธรรมที่สุด ในทัศนะของท่านผู้นี้ก็ไม่รับ ผมนั้นแม้จะเป็นชาวพุทธ แต่ก็รับสิ่งที่รัสเซลล์วิจารณ์พุทธศาสนาได้ สิ่งที่พุทธศาสนาสอนส่วนที่เป็นโครงหลักๆ อันได้แก่เรื่องกรรม เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องนรกสวรรค์ เรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์นิทานชาดก เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่ไม่อาจตรวจสอบด้วยประสาทสัมผัสได้ ดังนั้นก็ย่อมเข้าใจว่าสิ่งที่รัสเซลล์เรียกว่าเป็นจินตนาการ รัสเซลล์ไม่ได้บอกว่าจินตนาการเหล่านี้เลวร้าย เป็นไปได้ทั้งในหลายสถานการณ์จินตนาการเหล่านี้มีประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต แต่หากกล่าวในแง่ความรู้ สิ่งเหล่านี้ไม่ถึงขั้นว่าเป็นความรู้

รัสเซลล์นั้นเป็นคนนอกพระพุทธศาสนา ดังนั้นแม้ในภาพรวมสิ่งที่เขาวิจารณ์พระพุทธศาสนาจะเป็นสิ่งที่ผมรับได้ว่าถูกต้องในระดับโครงสร้างรวม แต่ในรายละเอียด ผมคิดว่าหากผมรู้จักกับรัสเซลล์ (คือเกิดทันกัน) ผมจะเล่าให้ท่านผู้นี้ฟังว่า มีคำสอนบางส่วนในพระพุทธศาสนาที่ผมเชื่อว่าตรงกับสิ่งที่เขาคิด รัสเซลล์แม้ไม่เอาศาสนา แต่ก็เห็นว่ามนุษย์นั้นต้องการธรรม ธรรมของรัสเซลล์ตามที่ท่านผู้นี้เขียนเอาไว้

ในบทความที่มีชื่อเสียงมากเรื่องหนึ่งที่ชื่อ “ธรรมของอิสราเอล” (*A Free Man's Worship*) น่าสนใจ ข้อความบางตอนในข้อเขียนนี้ ผมรู้สึกว่างดงามกินใจมาก เลยขออนุญาตเอามาลงให้อ่านกันดังนี้

United with his fellow men by the strongest of all ties, the tie of a common doom, the free man finds that a new vision is with him always, shedding over every daily task the light of love. The life of Man is a long march through the night, surrounded by invisible foes, tortured by weariness and pain, towards a goal that few can hope to reach, and where none may tarry long. One by one, as they march, our comrades vanish from our sight, seized by the silent orders of omnipotent Death. Very brief is the time in which we can help them, in which their happiness or misery is decided. Be it ours to shed sunshine on their path, to lighten their sorrows by the balm of sympathy, to give them the pure joy of a never-tiring affection, to strengthen failing courage, to instil faith in hours of despair. Let us not weigh in grudging scales their merits and demerits, but let us think only of their need—of the sorrows, the difficulties, perhaps the blindnesses, that make the misery of their lives; let us remember that they are fellow-sufferers in the same darkness, actors in the same tragedy with ourselves. And so, when their day is over, when their good and their evil have become eternal by the immortality of the past, be it ours to feel that, where they suffered, where they failed, no deed of ours was the cause;

but wherever a spark of the divine fire kindled in their hearts, we were ready with encouragement, with sympathy, with brave words in which high courage glowed.

โปรดสังเกตนะครับว่า ธรรมหรือคุณงามความดีตามทัศนะของนักปรัชญาท่านนี้เป็นเรื่องที่คุณเราสามารถสร้างขึ้นจากความเห็นอกเห็นใจกันในฐานะที่เราเป็นเพื่อนร่วมโลก ศาสนาจำนวนมากในโลกนั้นสอนเรื่องความรักความเมตตาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่สอนว่าความรักที่คุณเราจะส่งมอบให้แก่กันนั้นจะต้องผ่านสื่อกลางบางอย่างเช่นพระเจ้า รัสเซลล์คิดว่าเราไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำอย่างนั้นเลย เพราะเราสามารถรักและเห็นใจกันและกันได้ตรงๆ โดยไม่ต้องผ่านสื่อกลางอะไรก็ได้ ท่านผู้อ่านอาจเข้าใจแนวคิดของรัสเซลล์ตรงนี้มากขึ้นหากจะนึกถึงบรรยากาศของบ้านเราเวลานี้ที่เวลาริเริ่มจะทำอะไรสักอย่างที่เป็นการดี เรามักจะวิ่งผ่าน “ในหลวง” เช่น “ปลูกป่าเพื่อในหลวง” “รักในหลวงห่วงลูกหลานต่อต้านยาเสพติด” “งดเหล้าเพื่อในหลวง” เป็นต้น ความดีเหล่านี้ว่าไปแล้วก็คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เคยทำร้ายตนและผู้อื่นมาเป็นอย่างใหม่ ท่านที่ถนัดอาจเห็นว่าในหลวงทรงเป็นศูนย์กลางความรู้สึกของคนไทย ก็เลยคิดต่อไปว่าความดีเหล่านี้อาจจะทำได้ง่ายขึ้นหากผู้กระทำถูกชักจูงด้วยความคิดว่า “สิ่งที่ยากลำบากและต้องฝืนใจทำนี้เราต้องพยายามทำนะ เพื่อ ‘พ่อ’ อันเป็นที่รักของเรา” ในศาสนาคริสต์ พระเจ้าก็มีคำแทนพระองค์ว่า “พระบิดา” ดังนั้น จริยธรรมในศาสนาคริสต์ที่สอนว่าเราควรรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกันจึงออกมาในรูปว่า “พระบิดาทรงรักเราที่เป็นลูกทุกคน ดังนั้นเราที่เป็นลูกไม่ควรเบียดเบียนกัน”

ในทางจิตวิทยา ผมยอมรับว่าการใช้สื่อกลางอันเป็นที่รวมจิตใจของผู้คนเพื่อชักชวนให้มหาชนทำความดีต่อกันนี้เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่มนุษย์ใช้กันมายาวนานตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว (ดังปรากฏในคำสอนของศาสนาคริสต์เป็นต้น) แต่ก็มีนักคิดหรือกระทั่งพระศาสดาบางท่านในโลกที่ไม่นิยมใช้วิธีการดังกล่าวนี้ เพราะเห็นว่าไม่จำเป็น และการใช้วิธีดังกล่าวนี้มีข้อเสียบางประการที่หากไม่ระมัดระวังก็อาจกลายเป็นสิ่งที่ก่อโทษภัยแก่สังคมนั่นเอง พระพุทธเจ้าเป็นหนึ่งในพระศาสดาที่ไม่ทรงใช้วิธีการดังกล่าวเลย พุทธศาสนานั้นเป็นที่ทราบว่ายสอนเรื่องเมตตา ในทำนองเดียวกับที่พระเยซูสอนเรื่องความรัก แต่เวลาที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าเราควรรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จะไม่ทรงตั้งเอาพระองค์หรืออะไรก็ตามเป็นศูนย์กลาง แล้วบอกว่าให้ชาวพุทธแสดงความรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ผ่านมาทางสิ่งนี้ ตรงกันข้าม ทรงสอนให้ชาวพุทธมองเข้าไปยังดวงตาของกันและกันตรงๆ แล้วถามว่าเบื้องหลังดวงตาคู่นั้นมีอะไรแอบซ่อนอยู่ ทรงสอนว่า เบื้องหลังดวงตาก็คือดวงใจ และดวงใจทุกดวงเหมือนกันตรงที่ต้องการความสุข รังเกียจความทุกข์ พยายามดิ้นรนเพื่อให้ตนและคนที่ตนรักได้มีอยู่มีกินตามสมควรแก่สภาพ ด้วยการวิเคราะห์ด้วยใจของเราเองเช่นนี้ ท้ายที่สุดเราจะพบว่า ผองเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายต่างก็เป็นเพื่อนร่วมทุกข์บนผืนแผ่นดินนี้ เมื่อรู้สึกลอยๆอย่างนั้นแล้ว เราจะเบียดเบียนกันลงคอได้อย่างไร

เห็นไหมครับว่ากระบวนการคิดไตร่ตรองทั้งหมดตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงให้ไม่จำเป็นต้องอาศัย “พ่อ” หรืออะไรก็ตามที่มีสถานะใกล้เคียงกันนี้มาเป็นจุดรวมของจิตใจเลย ว่าไปแล้วโดย

สถานะ พระองค์สามารถเป็น “พ่อ” ของชาวพุทธได้สบายๆ อยู่แล้ว แต่ไม่ทรงใช้ช่องทางที่ว่านั้น ตรัสเหมือนกันครับว่าหากชาวพุทธคนใดประสงค์จะส่งผ่านความรู้สึกที่เรียกว่าเมตตาไปยังพระองค์ ก็ให้ส่งมาในฐานะที่ทรงเป็นเพื่อนมนุษย์คนหนึ่ง เหมือนเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ

ตามการวิเคราะห์ของผม ที่พระพุทธองค์ไม่ทรงนิยมแนวทางส่งผ่านความปรารถนาดีของเราไปยังเพื่อนมนุษย์ผ่านพ่อนั้น ก็เพราะทรงเห็นว่าจริยธรรมแบบทำเพื่อถวายพ่อนั้นเป็นจริยธรรมที่มีข้อเสียอยู่อย่างหนึ่ง (จะว่าเล็กก็ได้ หรือใหญ่ก็ได้ ฝากท่านผู้อ่านช่วยผมคิดด้วย) ข้อเสียที่ว่านี้ก็คือจริยธรรมแบบนี้เป็น “จริยธรรมประจบ” ลูกที่ทำดีเพื่อประจบพ่อนั้นก็ต้องยอมรับครับว่าเป็นลูกที่ดี น่ารัก พระพุทธองค์ก็ทรงยอมรับ แต่ทรงเห็นว่าลูกที่ทำดีเพื่อประจบพ่อนั้นอาจเคืองคว้างเมื่อขาดพ่อ หรืออยู่ในเงื่อนไขภาวะที่รู้สึกว่ามีพ่อกับแม่อยู่แต่เรากับท่านก็อยู่ห่างกัน ท่านอาจช่วยเราไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น ดังนั้น จึงทรงสอนแต่เริ่มแรกว่าเราควรดีด้วยตัวเอง คือถ้าจะทำความดีใดๆลงไป การกระทำนั้นควรมาจากการคิดและตัดสินใจด้วยตนเองว่านี่คือสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ต้องทำเพื่อประจบหรือเอาใจใคร หากทำได้แบบนี้ เราจะเป็นตัวของตัวเอง เป็นคนมีหลัก เป็นผู้ใหญ่ เชื่อมั่นในความดีแบบตรงไปตรงมา อันได้แก่ดีที่เกิดจากความเชื่อมั่นว่าสิ่งนี้ถูกต้อง หลังจากไตร่ตรองด้วยปัญญาแล้ว

ในคัมภีร์พุทธศาสนา มีเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นว่าชาวพุทธที่ได้รับการอบรมปลูกฝังจริยธรรมแบบอิสรจนจะวางตัวอย่างไรเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมของจริยธรรมแบบประจบ (คำว่า “จริยธรรมแบบ

อิสรชน” นี้เป็นคำบัญญัติของผมเองครับ ผมต้องการให้เป็นคำที่มาคู่กับ “จริยธรรมแบบประจบ” ซึ่งคำหลังนี้ก็ป็นศัพท์บัญญัติของผมเอง หากท่านผู้อ่านท่านใดเห็นว่าศัพท์บัญญัตินี้ไม่เหมาะสมไม่ควร เพราะดูแฝงอคติของคนเขียน ช่วยเขียนมาท้วงติงด้วยนะครับ แต่ในใจผมตอนที่บัญญัติคำสองคำนี้ผมไม่มีความคิดว่าจริยธรรมแบบอิสรชนจะต้องเหนือกว่าแบบประจบ หากผมมีลูกสองคน แล้วคู่นี้เขาดีคนละแบบ ผมก็รักเขาเท่ากันครับ) เรื่องเล่าว่า วันหนึ่งคหบดีท่านหนึ่งไปเฝ้าพระพุทธเจ้า (เฝ้าในที่นี้แปลว่าไปเยี่ยมทักทายครับ) ขณะที่สองท่านสนทนากันอยู่ พระเจ้าแผ่นดินของแคว้นนั้นก็บังเอิญผ่านมาทางนั้น เลยถือโอกาสแวะเข้าไปเฝ้าพระองค์ (แปลว่าเข้าไปเยี่ยมทักทายเหมือนกัน) เมื่อเข้าไปก็พบว่าทรงกำลังสนทนากับคหบดีคนนั้นอยู่ พระเจ้าแผ่นดินท่านก็คาดหวังว่าเมื่อคหบดีเห็นว่าตนเข้ามาก็ต้องลุกขึ้นยืนถวายการต้อนรับ ปราบกว่าคหบดีท่านนั้นก็ยังนั่งอยู่อย่างนั้น จนพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นต้องนั่งลงด้วย หลังจากสนทนาปราศรัยกันพอสมควรแล้ว พระเจ้าแผ่นดินท่านก็อำลากลับก่อนเนื่องจากมีงานมาก ระหว่างลุกกลับก็คิดในใจว่าอิตาคหบดีคนนี้จะลุกขึ้นส่งเสด็จบ้าง แต่ก็เปล่า อิตาคคนนี้ก็ยังนั่งอยู่เหมือนเดิม พระเจ้าแผ่นดินท่านเคืองอยู่ในใจ คิดว่าเจอหน้าวันใดจะเอาคืน (ด้วยข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ตามกฎหมายฮินดูสมัยนั้น)

เมื่อพระราชากลับไปแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงถาม (ทั้งที่ทรงทราบคำตอบแล้ว บางครั้งการถามเรื่องทำนองนี้ก็เพื่อทรงให้กำลังใจคนตอบว่าที่ตัดสินใจทำอย่างนั้นถูกแล้ว) ว่า ทำไมจึงไม่ลุกขึ้นถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ท่าน คหบดีก็ตอบว่า กษัตริย์ทรง

เป็นกษัตริย์เมื่ออยู่นอกอาณาจักรแห่งธรรม แต่เมื่อก้าวเข้ามายังอาณาจักรแห่งธรรมแล้ว ทุกคนก็เสมอเหมือนกัน ไม่มีใครเป็นราชา เศรษฐี ยาก หรือชานา ทุกคนเท่าเทียมกัน

วันต่อมา พระราชาท่านเสด็จเข้าไปในเมือง มีคนมาเข้าแถวถวายการต้อนรับ ในจำนวนนั้นมีคหบดีท่านนั้นยื่นถวายการต้อนรับอยู่ด้วย พระราชาท่านจำเหตุการณ์วันนั้นได้ (เนื่องจากไม่เคยมีใครกล้าแสดงอาการที่เสมือนจะเป็นการหักหน้าท่านขนาดนั้น) ท่านเลยหยุดถามคหบดีท่านนั้นว่า “วันนี้ทำไมลุกขึ้นรับ” คหบดีก็ทูลว่า เมื่ออยู่นอกอาณาจักรแห่งธรรมย่อมทรงเป็นกษัตริย์ วันต่อมา เมื่อพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ท่านเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และมีเวลาสนทนากันนานๆ พระพุทธองค์จึงทรงอธิบายเรื่องนี้ให้ฟังว่า จริยธรรมแบบพุทธเป็นจริยธรรมแบบนี้แหละ สอนให้เป็นตัวของตัวเอง แต่ไม่ได้แปลว่าจะต้องแข่งกระด้าง จริยธรรมแบบพุทธจะสอนให้เรามีมารยาท รู้ที่สูงที่ต่ำ แต่ก็รู้จังหวะ รู้กาลเวลา รู้ความเหมาะสม โดยยังคงเป็นตัวของตัวเองอยู่

ผมเห็นว่าไปแล้วการที่เคยบวชเรียนอยู่ยาวนาน ทำให้จริยธรรมแบบนี้ฝังอยู่ในตัวโดยไม่รู้สึกรู้หา จนเมื่อประสบเหตุการณ์บางอย่าง จึงได้เข้าใจว่าสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนนั้นซึมอยู่ในเนื้อในตัวผมเหมือนกัน แม้จะไม่มากหรือเข้มข้นเท่าผู้รู้หรืออิสรชนในสมัยพุทธกาลก็ตาม เรื่องมีว่า คณะอักษรศาสตร์ของผมนี้เป็นคณะที่ในบางปีบางสมัย จะมีเจ้านายท่านมาเรียนหนังสือเป็นลูกศิษย์ และเมื่อเรียนจบไปแล้ว เจ้านายท่านก็มักเสด็จมาแวะเวียนไถ่ถามทุกข์สุขในฐานะศิษย์เก่า สองสามปีก่อน มีเจ้านายพระองค์หนึ่งท่านมาเรียน ไม่ได้เรียนคณะผมหรอก แต่ทรงใช้ตึกเรียนร่วมกันกับคณะ

ผม ผมสังเกตเห็นว่า เมื่อแรกที่เจ้านายท่านเข้ามาเป็นลูกศิษย์ ผู้หลักผู้ใหญ่ในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ระดับอธิการบดีลงมาถึงคณบดี และหัวหน้าภาค ท่านอาจไม่ได้รับการอบรมมาในทางวัฒนธรรมทางความคิดอย่างอินเดียโดยเฉพาะพุทธ ว่าเขาจำแนกแยกแยะเราที่เป็นสามัญชนกับเจ้านายท่านอย่างไรบ้าง ท่านเหล่านี้เมื่อต้องต้อนรับเจ้านาย ในฐานะลูกศิษย์คนหนึ่ง ก็แยกไม่ถูกว่าจะต้องทำอะไรและอย่างไรบ้าง จึงจะพอเหมาะพองาม ผมเห็นท่านเคอะเขิน ไม่สง่างาม เจ้านายท่านก็พลอยเกร็งไปด้วย

เมื่อทรงเป็นเจ้านาย การจะมีห้องพักพิเศษเล็กๆเพื่อให้ทรงใช้พักผ่อน หรืออนุญาตให้ทรงใช้ลิฟต์ร่วมกับอาจารย์ เพราะไม่แออัดก็ย่อมเป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้ และผมก็เห็นว่าพอเหมาะพองาม แต่ปัญหาก็เกิดเมื่อบางครั้งทรงเข้าลิฟต์ก่อน แล้วมีอาจารย์บางท่านเดินตามมาโดยไม่ทราบ เมื่อเข้าไปแล้วจึงพบว่าตนอยู่ในลิฟต์กับเจ้านาย อาจารย์บางท่านก็ก้มศีรษะลงทำความเคารพ ผมเข้าใจว่าเป็นไปตามลัญชาตญาณ และอาจารย์บางท่านที่ทำเช่นนี้ก็อาจจะเถียงว่า ในวันต่อมา เมื่อต้องเข้าลิฟต์ก็ต้องดูให้ดีว่าเจ้านายท่านอยู่ในนั้นก่อนหรือไม่ หากอยู่ ท่านก็จะรอเที่ยวใหม่

ผมนั้นถือว่าสถาบันการศึกษาเป็นอาณาจักรอิสระอย่างหนึ่ง ไม่ต่างจากศาสนา การศึกษานั้นไม่เป็นอิสระไม่ได้ เช่นเดียวกัน ครูบาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยก็ต้องเป็นอิสระชน คือสมควรเป็นตัวของตัวเองในเรื่องที่มีเหตุผล เมื่อเจ้านายท่านเข้ามาในมหาวิทยาลัยแล้ว ผมถือแบบที่พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า ความเป็นเจ้านายก็ยุติไว้ชั่วคราว ท่านจะเป็นเจ้านายในมหาวิทยาลัยได้อย่างไรครับ เพราะเราต้องสอนท่าน ต้องประเมินท่าน เหมือนกับลูกศิษย์คนอื่น

ท่านทำข้อสอบไม่ได้ เราก็ต้องให้ตก

เพราะคิดอย่างนี้ เวลาที่ต้องพบปะกับเจ้านายซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาเพราะเราอยู่ด้วยกัน ผมก็ปฏิบัติต่อท่านเหมือนลูกศิษย์คนอื่น ๆ ไม่ได้แสดงความเคารพ เหมือนกับที่ไม่ได้แสดงความเคารพลูกศิษย์ที่เป็นคฤหัสถ์คนอื่น (ลูกศิษย์ที่เป็นพระหรือสามเณรนั้นผมยกมือไหว้ท่านตามธรรมเนียมพุทธอยู่แล้ว ซึ่งท่านก็เข้าใจ) แต่ถ้าท่านยกมือไหว้เราก่อน เราก็ต้องไหว้ตอบ ตามธรรมเนียมไทย ซึ่งเหมือนกับที่ผมไหว้ตอบลูกศิษย์คนอื่น ๆ มีอยู่วันหนึ่ง ผมเห็นลิฟต์เปิดอยู่ ไม่มีคนอยู่หน้าลิฟต์ ก็รีบเดินเร็วๆ เพื่อให้ทัน ปากฎว่าท่านที่กดลิฟต์รอก็คือเจ้านายท่านนั่นเอง เมื่อผมเข้าไป ท่านก็ถามว่า “อาจารย์จะไปชั้นไหนคะ” ผมก็บอกท่าน เมื่อถึงชั้นผมก่อนออกไป ผมก็กล่าวขอบคุณท่านว่า “ขอบคุณครับ” ซึ่งก็เหมือนกับที่ผมกล่าวขอบคุณลูกศิษย์คนอื่น ๆ ที่เขาทำอะไรให้ ผมคิดว่านี่คือว่าสัมพันธ์ที่พอเหมาะพอดีระหว่างลูกศิษย์กับอาจารย์ เมื่อออกมาจากมหาวิทยาลัยแล้ว ในบางวันผมก็ต้องจอดรถอยู่เป็นเวลานานพอสมควรเพื่อให้ขบวนเสด็จผ่านไปก่อน นี่ก็เป็นธรรมเนียมที่ผมเข้าใจและยอมรับ เมื่ออยู่ภายนอก ท่านก็เป็นเจ้า เราก็เป็นสามัญชน พุทธศาสนาสอนให้ผมเคารพกตिकाของสังคม การเป็นอิสรชนแบบพุทธนั้นผมเข้าใจว่าเป็นคนไม่สุดโต่ง ยอมรับจารีตประเพณีของสังคมเท่าที่เห็นว่ามีเหตุผลอธิบาย เป็นคนทรงนงรู้จักคิดด้วยตนเอง แต่ก็ไม่หยาบคายก้าวร้าว

ที่ผมเล่าอะไรให้ฟังเสียยืดยาวนี้ก็เพราะต้องการตะล่อมกลับไปหาประเด็นที่ผมเสนอก่อนหน้านี้ว่า มีจริยธรรมหรือคุณความดีแบบหนึ่งที่ผมเชื่อว่าท่านผู้รู้สามท่านคือพระพุทธรเจ้า ศาสตราจารย์ฮาร์ด

และท่านนักปรัชญาที่ชื่อเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์เห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่เราควรบ่มเพาะให้เกิดขึ้นในสังคม และจริยธรรมแบบนี้เหมาะที่จะเป็นรากฐานทางความคิดของระบบยุติธรรมในบ้านเมืองของเรา เนื่องจากจริยธรรมแบบนี้ยังไม่มีชื่อที่แน่นอน ผมก็เลยอาสาตั้งชื่อให้ก่อนไปพลางๆว่า “จริยธรรมแบบอิสราเอล” โดยเลียนมาจากคำของรัสเซลล์ ว่าไปแล้ว จริยธรรมแบบนี้ในทางปรัชญาเราก็รู้จักกันเป็นอย่างดีมาช้านาน ในนาม “จริยธรรมแบบมนุษยนิยม” (Humanistic Morality) หากท่านผู้อ่านยังไม่ชอบชื่อทางปรัชญาเหล่านี้ จะเรียกจริยธรรมหรือคุณความดีแบบที่ผมกำลังกล่าวถึงอยู่นี้ว่า “จริยธรรมแบบคนธรรมดาสามัญ” ก็ได้ เมื่อเห็นรถข้างทางจอดเสีย คนขับแท็กซี่ซึ่งปกติต้องรีบทำงานแข่งเวลาเพราะค่าเช่าแพง แต่ก็มึนน้ำใจลงไปไล่ถาม ช่วยพ่วงเบ็ดเตล็ด หรือช่วยลากไปยังอยู่ นี่แหละครับจริยธรรมแบบที่ผมกำลังพูดถึงอยู่ ที่รัสเซลล์พูดถึง ฮาร์ตพูดถึง และพระพุทธเจ้าท่านพูดถึง จะเรียกชื่อว่าอะไรก็เรียกไปเถิด

๑๐ การสนทนากันในคืนหนึ่งในวันเลี้ยงฉลองปีใหม่

เมื่อหลายปีก่อน ที่บ้านของญาติข้างภรรยาผม เราจัดงานปีใหม่เลี้ยงกันเองในหมู่ญาติ ญาติฝ่ายภรรยาผมนั้นบางคนเป็นผู้พิพากษา ท่านเหล่านี้เนื่องจากเป็นญาติกัน เวลาคุยกัน เราจึงคุยได้อย่างเป็นกันเอง ซึ่งก็แปลว่าบางครั้งการคุยนั่นก็ลงลึกในเรื่องของระบบตุลาการ คืนนั้น ผม พี่ชายของภรรยา และญาติที่เป็นผู้พิพากษา เราสามคนออกมานั่งแยกวงกินเบียร์ด้วยกัน ท่านผู้พิพากษา (ที่ผมเรียกท่านว่า “พี่” เสมอเวลาคุยกัน) ท่านเป็นผู้มีประสบการณ์ในวงการตุลาการมาพอสมควร ก่อนหน้านั้นเคย

ออกไปเป็นหัวหน้าศาลประจำจังหวัดอยู่พักหนึ่ง แล้วก็กลับมา ที่จริงคือนั้นมีผู้พิพากษาอยู่ด้วยอีกคนหนึ่ง ท่านเป็นสุภาพสตรี อายุรุ่นเดียวกับผม ท่านไม่ชอบคุยเรื่องแบบที่พวกเราคุยกัน เลยไป แยกวงเล่นไพ่กันในพวกผู้หญิง เด็ก และคนชรา

คือนั้นพี่ชายภรรยาผมเป็นคนเริ่มเรื่องก่อน ท่านเป็นนักธุรกิจฉลาด ฐานะดี สร้างตัวมาจากมือเปล่าๆ มีความคิดโน้มไปในทางประชาธิปไตย ไม่ค่อยศรัทธาในระบบอะไรก็ตามแต่ที่ท่านเห็นว่าไม่ได้มีรากหยั่งไปหาประชาชน ท่านถามพี่ที่เป็นผู้พิพากษาว่า ทำไมพวกศาลชอบอ้างกันเหลือเกินว่า “ทำงานในพระปรมาภิไธย” ทั้งที่กินเงินเดือนประชาชน

ท่านผู้พิพากษาท่านยิ้มๆ แล้วก็ตอบว่า อันนี้เป็นจารีตประเพณีของเรา ซึ่งตัวท่านก็เห็นด้วย ท่านว่า การคิดเช่นนั้นทำให้ทำงานได้เที่ยงตรงกว่า ถ้าคิดว่ามาจากประชาชน เดียวก็เกิดรู้สึกกันในเรื่องบุญคุณ อาจมีผลทำให้ทำงานไม่เที่ยงตรง ท่านพยายามอธิบายเรื่องนี้ ซึ่งผมเองก็เข้าใจ และยอมรับว่าแนวคิดแบบ “ทำเพื่อในหลวง” หรือ “ทำงานต่างพระเนตรพระกรรณ” นั้นเป็นแนวคิดที่ผมได้พบด้วยตนเองว่ามีข้าราชการจำนวนมากในบ้านเราท่านรู้สึกอย่างนั้นเชื่ออย่างนั้น และก็ทำอย่างนั้น ครูบาอาจารย์ผมหลายท่านก็เชื่ออย่างนั้น และท่านเหล่านี้ก็เป็นคนดี ซื่อสัตย์ มัคน้อย สมณะ

แต่พี่ชายภรรยาผมท่านก็ยังไม่ยอม ท่านบอกว่าบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงมาก ตุลาการไม่คิดกันหรือว่าตนกำลังอยู่ท่ามกลางสังคมประชาธิปไตย การเป็นประชาธิปไตยของท่านพี่ผมผู้นี้ท่านว่ามันต้องยกระดับไปพร้อมกันหมดอย่างเป็นหน้ากระดาน คือตุลาการ บริหาร และสถานิติบัญญัติ ท่านพี่ของผมวิจารณ์ท่านผู้พิพากษา

ของผมอย่างตรงๆว่า “ดูจะมีแต่ตุลาการนี้แหละมั้งที่ยังเข้าใจว่าตนเองอยู่ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์” ท่านที่ผู้พิพากษาก็หัวเราะแล้วถามกลับว่า “แล้วยังไง”

ผมคิดว่าคนไทยในบ้านเมืองของเราเนี่ยบางคนก็คงคิดแบบพี่ชายภรรยาผม ส่วนอีกบางท่านก็อาจจะคิดอย่างท่านที่ผู้พิพากษาของผม ชาวเลื้อเหลือนั้นน่าจะเป็นตัวอย่างของคนไทยที่เชื่อว่าข้าราชการในประเทศนี้สมควรจะเข้าใจว่าตนเองทำงานเพื่อพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าเข้าใจอย่างนั้นก็จะเป็นคนดี ซื่อสัตย์ ทำงานอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งว่าไปแล้ว ผลของการทำงานเช่นนั้นก็ตกแก่ประชาชนนั้นแหละ ไม่ได้ตกแก่พระเจ้าอยู่หัวเลย เมื่อมีปัญหาที่ดูเหมือนจะหาทางออกในทางการเมืองไม่ได้ ท่านที่เชื่อเช่นนี้ก็มักย้อนคิดมาถึงสถาบันกษัตริย์ ดังมีการคิดที่จะขอนายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐบาลพระราชทาน ให้สังคมได้ยินมาอยู่หลายครั้ง โดยเฉพาะในช่วงที่เราเห็นว่าการเมืองวิกฤตมากๆอันเนื่องมาจากคนไทยเราแยกเป็นสองสี ท่านประธานองคมนตรีท่านปัจจุบันก็ดูจะพูดออกไปในทำนองนี้ คือเตือนสติข้าราชการว่าเป็นคนของพระเจ้าแผ่นดิน ดังข้อความที่ท่านกล่าวที่เป็นที่เผยแพร่ทั่วไปว่า รัฐบาลไม่ใช่เจ้าของกองทัพ รัฐบาลเป็นเพียงจ็อกกี้เท่านั้น ท่านไม่บอกตรงๆว่าเจ้าของกองทัพคือใคร แต่เราก็พอเข้าใจว่าท่านหมายความว่าอย่างไร นักพูดบนเวทีคนเลื้อเหลือนั้นท่านเช่นคุณสนธิ ลิ้มทองกุล คุณประพันธ์ คุณมี เป็นต้นก็พูดออกมาอย่างนั้น เช่นบอกว่า ทหารเป็นทหารของพระราชา ทหารทนได้อย่างไรที่นักการเมืองจะยกแผ่นดินให้เขมร เราจะยอมให้ชาติไทยเสียดินแดนในรัชกาลนี้ไม่ได้ เราต้องปกป้องพระเกียรติยศของพระองค์

ความเห็นต่างกันสองชั่วข้างต้นนี้ผมไม่คิดว่าเป็นเรื่องในระดับ “การรับรู้” ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่น่าจะมีอะไรที่ลึกซึ้งลงไปกว่านั้น ผู้นำฝ่ายเลื่อเหลือนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับโลกสมัยใหม่มาก รู้ว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นอย่างไร รู้ว่าโลกสมัยใหม่เป็นโลกที่ระบอบการปกครองที่เคยอยู่ในการดูแลของกษัตริย์ไม่ว่าจะที่ไหนในโลกจะค่อยๆเปลี่ยนไปอยู่ในมือของสามัญชน ท่านเหล่านี้ย่อมรู้ดี แต่ความรู้เหล่านี้ก็ไม่มีผลต่อการที่ท่านจะเห็นว่าสถาบันกษัตริย์ยังสมควรเป็นที่พึ่งของบ้านเมืองอยู่ ผมตีความว่าแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ท่านเหล่านี้แม้จะเป็นคนสมัยใหม่แต่ก็มีท่าทีแบบอนุรักษนิยมคือ ความล้มเหลวของนักการเมือง นักการเมืองไม่แสดงตนให้ท่านเหล่านี้เลื่อมใสได้ว่าจะเป็นที่พึ่งของชาติ เมื่อเทียบกับพระมหากษัตริย์

ผมคิดว่าความคิดความเชื่อเช่นนี้ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยก็สมควรพินิจพิจารณาให้มาก เพราะเป็นความจริงที่แย้งได้ยากมาก ขณะเขียนบทความนี้ ผมเปิดเพลงไทยคลาสสิกฟังไปด้วย เป็นเดี่ยวไวโอลิน โดยครูเล็ก ช่อมงาม เพลงเหล่านี้ผมกล้าเอาไปอวดเพื่อนต่างชาติ ในฐานะเพลงระดับดีเลิศที่สุดของเรา ทราบไหมครับว่า ท่านผู้ประพันธ์เพลงเหล่านี้ถ้าไม่เป็นเจ้านายเสียเอง ก็เป็นคិតกวีที่เจ้านายท่านชูปเลียงอุปถัมภ์ ยามที่ได้สัมผัสประจักษ์พยานอันล้ำเลิศที่เป็นผลงานของราชสำนักเช่นนี้ ผมก็เลยเข้าใจว่าท่านที่คิดอย่างชาวเลื่อเหลือนั้นก็คงเห็นอย่างนี้ ซึ่งถ้าเราจะเถียงท่านก็คงจะลำบาก

แต่ว่าในขณะที่เดียวกัน เราก็ต้องยอมรับว่า ของดีเลิศจะในทางศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาอื่นๆ แบบที่อยู่นอกราชสำนักก็มี และอาจมีมากกว่าด้วย เพราะประชาชนมีจำนวนมากกว่าเจ้านาย เพลง

พื้นบ้านอีสานที่ผมคุ้นเคยนั้นงามและลึกไปอีกแบบ ผมยินดีเอาไป
อวดเพื่อนต่างชาติเช่นเดียวกัน

เรื่องของเรื่องนั้นผมคิดว่า ปมมันอยู่ที่ว่า ระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตยยังมีอายุอ่อนเยาว์อยู่ในบ้านเรา หมายความว่า
ชาวบ้านนั้นเพิ่งถูกยื่นอำนาจทางการเมืองมาใส่ไว้ในมือเมื่อไม่นาน
นี้เอง ดังนั้นก็ไม่น่าแปลกใจที่ผลผลิตอันเกิดจากชาวบ้านอันได้แก่
คณะรัฐบาลที่ประชาชนเลือกเข้ามาอาจยังดูซี้ริ้วซี้เหร่อยู่ในสายตา
ของท่านที่เป็นคนเมือง มีการศึกษา และคุ้นเคยแต่กับของที่ดีเลิศ
ซึ่งจำนวนหนึ่งก็เป็นผลผลิตมาจากราชสำนัก

ผมเองนั้นมาจากชนบท ความคิดความอ่านก็เป็นอย่างคนชนบท
แม้จะชื่นชมผลงานของเจ้า แต่ก็คิดซ้งน้ำหนักว่าในท้ายที่สุด
อนาคตของชาติควรอยู่ในมือของประชาชน เวลาที่ผิดหวังที่เห็น
การเมืองบ้านเรานั้นแย่เพราะนักการเมืองท่านทำงานและทำตัวไม่
สมกับที่เราคาดหวัง ก็ได้แต่ท่องคาถาในใจว่า “อดทนไว้ วัน
ข้างหน้าทุกอย่างจะค่อยๆดีขึ้นเอง” ผมนั้นอย่างที่เคยเรียน เป็นพุทธ-
ศาสนิกชน อันมีความหมายอย่างหนึ่งว่า ควรตรวจสอบตัวเองอยู่
เสมอว่ามีอคติหรือไม่ ผมพยายามถามตนเองเหมือนกันว่า อะไร
ดลใจให้เชื่อว่าคาถาที่ท่องไว้ข้างต้นจะเป็นจริง คำตอบก็คือ เรา
ลองไปดูผลงานที่ชาวบ้านธรรมดาๆท่านสร้างสรรค์เอาไว้ เช่นเพลง
พื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นประจักษ์พยานว่า หากให้
เวลาพอ ชาวบ้านเราจะมีวิธีทำให้สิ่งที่อยู่ในมือมันงอกงามได้เอง
เรายืนประชาธิปไตยให้พ่อแม่พี่น้องเราเพียงไม่เท่าไรก็จะคาดหวัง
ให้เห็นผลอย่างเลิศ ผมคิดว่านี่ไม่เป็นธรรม ไม่ถูกต้อง การที่คน
เมืองมาแย่งเอาของในมือชาวบ้านไปต่อหน้าต่อตา เพราะคิดว่าคน

เหล่านี้ไม่อาจรับผิดชอบสิ่งที่อยู่ในมือได้ ไม่เป็นกรรมแก่พวกเขาเลย

เนื่องจากความขัดแย้งของเราคนไทยสองกลุ่มในนามเลื้อยเหลือและแดงมาจากความเชื่อที่ต่างกัน การที่แต่ละฝ่ายจะสามารถเอาชนะกันได้อยู่ต้องการเวลาสำหรับพิสูจน์ ซึ่งเราก็ไม่ทราบว่สักกี่ปี ๑๐ ปี ๕๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี สำหรับผมนั้นว่าไปแล้วก็มีเพียงความเชื่อเท่านั้นที่ประคับประคองความรู้สึกของตนว่าทางที่เลือกนี้น่าจะดีที่สุดแล้ว ผมมีเหตุผลประกอบง่าย ๆ ว่า เมื่อลูกเราจะหัดเดิน เรากลับลูกเจ็บเพราะหกล้มจึงเอาเครื่องช่วยเดินมาให้ลูก สถาบันทางการเมืองและสังคมเก่าของเรานั้นเปรียบเสมือนเครื่องช่วยเดิน เราต้องยอมรับว่าเครื่องช่วยเดินที่ว่านี้ทำงานได้ผลในแง่การป้องกันการล้มพาดลงแล้วเจ็บหนักของลูกเรา แต่คำถามผมมีว่า “ลูกเราจะต้องอยู่ในเครื่องช่วยเดินไปนานเท่าใด” ผมไม่คิดว่าจะมีท่านผู้ใดเห็นว่าลูกเราจะต้องอยู่ในนั้นตลอดไป ฉะนั้นการปกครองก็ต้องอยู่ในมือประชาชน ฉะนั้น พวกเราต้องหัดที่จะลุกขึ้นยืนด้วยสองขาของตนเอง เราอาจพลาด อาจล้ม แต่เราจะลุกขึ้นยืนใหม่ ลองผิดลองถูก ไปจนสำเร็จ

ความเห็นต่างกันระหว่างคนไทยเลื้อยสองสีนั้นส่วนหนึ่งผมคิดว่า อาจจะมีส่วนเกี่ยวโยงมาหาเรื่องระบบยุติธรรมได้ จุดประสงค์หนึ่งของข้อเขียนนี้ผมต้องการให้เรามาช่วยกันไตร่ตรองในเรื่องนี้ด้วยกัน ไม่ว่าจะสวมเสื้อสีไหนก็ตาม ที่ผ่านมา ผมชวนท่านผู้อ่านพูดถึงแนวคิดทางนิติปรัชญาที่เป็นหลักสองแบบ เอาเข้าจริง ปัญหาทางระบบยุติธรรมในบ้านเราอาจจะมีลักษณะพิเศษบางอย่างที่เราอาจใช้ทฤษฎีพวกนี้เข้าวินิจฉัยหรือให้ความเห็นตรงๆไม่ได้ แต่ผมมี

ข้อสังเกตว่า จากประสบการณ์ส่วนตัวที่ผมรู้จักกับท่านตุลาการจำนวนหนึ่ง ผมค่อนข้างเชื่อว่า ศาลไทยมีความคิดผูกพันอยู่กับบรรยากาศการเมืองการปกครองแบบก่อนยุคประชาธิปไตยมาก ผู้พิพากษาที่ผมรู้จักส่วนใหญ่ท่านไม่ค่อยอ่านหนังสือทางปรัชญาการเมืองและสังคม ไม่อ่านงานวรรณกรรม ไม่สนใจนิติปรัชญา ไม่ใช้อินเตอร์เน็ต อ่านแต่หนังสือพิมพ์ในที่ทำงาน (หรือหากเป็นสุภาพสตรีก็อ่านแต่นิตยสารผู้หญิง) ซึ่งก็เหมือนครูบาอาจารย์รุ่นเก่าของผม เวลานี้ผมสังเกตว่าอินเตอร์เน็ตได้แยกคนในโลกออกเป็นสองพวกอย่างชัดเจน บางทีคนในครอบครัวเดียวกันนี้แหละ ภรรยาไม่ใช้อินเตอร์เน็ต อ่านแต่หนังสือพิมพ์กระดาษ ดูข่าวทางโทรทัศน์ช่อง ๓ ๕ ๗ ๙ ๑๑ ส่วนสามีใช้อินเตอร์เน็ต ท่องไปในโลกไซเบอร์ ในขณะที่เดียวกันก็ดูข่าวทางโทรทัศน์อย่างภรรยาบ้าง สองคนนี้นอนเตียงเดียวกัน แต่อาจอยู่คนละโลก เมื่อต้องแสดงความเห็นทางการเมืองก็อาจคิดต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

หากข้อสังเกตส่วนตัวของผมที่กล่าวนี้ไปตรงกับคุณสมบัติของท่านผู้พิพากษาส่วนใหญ่ (ซึ่งผมอธิษฐานว่าอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย) เราก็พอจะเข้าใจวิธีคิดของศาล เมื่อท่านต้องพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับความเห็นต่างกันในทางการเมืองของคนในชาติ (ผมกำลังพูดถึงคำพิพากษาที่กระทำทั้งต่อคนเสื้อแดงและเหลืองเหมือนกัน)

แนวคิดแบบอิงธรรมนั้น แม้ผมจะเห็นด้วยมากกว่าแนวคิดแบบอิงโลก แต่ก็แปลกที่เมื่อนับหัวกันดูแล้ว มีนักคิดแบบอิงธรรมน้อยมากที่ผมเห็นว่าเสนอความคิดที่เข้าท่า เมื่อเทียบกับฝ่ายอิงโลกนั้นคงเป็นเพราะว่า ธรรมที่ท่านเหล่านี้ไปอิงแอบอยู่ด้วยเป็นธรรม

แบบหนึ่ง อันได้แก่ธรรมเนียมแบบเทวนิยม ธรรมเนียมแบบเทวนิยมนี้เป็นต้นกำเนิดของสถาบันพระมหากษัตริย์ กล่าวเฉพาะบ้านเรา คติความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์อย่างที่ปรากฏเวลานี้เรารับมาจากศาสนาฮินดู ผ่านทางอารยธรรมขอม ศาสนาฮินดูนั้นสอนว่าคนเราจะเท่ากันไม่ได้ เพราะพระเจ้าท่านสร้างคนมาแล้วท่านก็แบ่งคนออกเป็นวรรณะ เฉพาะวรรณะสูงอย่างกษัตริย์เท่านั้นที่จะได้รับฉันทานุมัติจากพระเจ้าให้ปกครองบ้านเมือง ไม่เพียงแต่สอนในทางศาสนาเท่านั้น กฎหมายฮินดูก็บัญญัติกำกับลงไปอีก เมื่อกษัตริย์ทรงอยู่ในสถานะอันสูงส่งเช่นนั้น การคิดล้มล้างท่านก็เป็นสองอย่างอันมหันต์ไปพร้อมๆกันคือ เป็นทั้งบาปในทางศาสนา และเป็นอาชญากรรมในทางกฎหมาย กฎหมายว่าด้วยการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพที่เราใช้กันอยู่เวลานี้ผมเชื่อว่่าก็สืบสายมาจากความเชื่อทางศาสนาฮินดูดังกล่าวนี้

ศาสนาฮินดูนั้นโดยส่วนตัวผมเคารพและเห็นว่าเป็นศาสนาที่ดีในแนวทางหนึ่ง ความเชื่อเรื่องพระเจ้าในศาสนานี้หากแสดงออกผ่านนักปราชญ์หรือกวีที่นับถือศาสนานี้อย่างจริงจัง ผมก็ยอมรับในเรื่องความงดงามได้ ลองอ่านบทกวีที่ชื่อ “คีตายุชลี” โดยท่านมหากวีวิปินทรนาถ ฐากูรดูชิครีบ จะเห็นว่าความเชื่อความศรัทธาอย่างสิ้นเงื่อนไขของท่านมหากวีท่านนี้ที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้างดงามปานใด และผมก็เชื่อด้วยว่า ปรัชญาการเมืองแบบฮินดูสามารถให้กำเนิดกษัตริย์ที่ดีได้ และประชาชนในชาติแม้จะไม่เท่ากันเพราะถูกจารีตประเพณีอันเนื่องมาจากศาสนาแบ่งแยกให้สูงต่ำต่างกันก็อาจได้รับความสุขเสมอหน้ากัน

แต่บังเอิญว่า ผมนั้นได้รู้จักศาสนาอีกศาสนาหนึ่ง ซึ่งก็พัฒนา

ขึ้นในอินเดียในช่วงที่ศาสนาฮินดูกำลังรุ่งเรืองอยู่ ศาสนานี้คือศาสนาพุทธ วิธีคิดของพุทธศาสนาเป็นคนละอย่างกับศาสนาฮินดู ผมแม้จะเห็นด้วยกับศาสนาฮินดูในบางเรื่อง แต่เมื่อว่าโดยรวมแล้วก็เห็นว่าพุทธศาสนามีเหตุผลดีกว่า คำวิจารณ์อันหนึ่งที่ศาสนาพุทธมีต่อศาสนาฮินดูก็คือ ความดีที่ศาสนานี้สอนมีลักษณะเป็นจริยธรรมแบบประจบ หรือไม่ก็แบบทำลงไปเพราะเกรงกลัว กษัตริย์ตามคติฮินดูนั้นไม่ต้องการความรักจากประชาชน แต่ต้องการความกลัว หลักคิดอันนี้ทำให้ระบบกฎหมายของฮินดูต้องกำหนดบทลงโทษคนที่คิดแข็งข้อต่อกษัตริย์อย่างหนักหน่วง กฎหมายว่าด้วยการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของเรานั้นแม้จะอธิบายด้วยเหตุผลอันตรงไปตรงมาว่า แม้คนธรรมดาก็มีกฎหมายเอาผิดคนที่หมิ่นประมาทเขาอยู่แล้ว โฉนเราจะมีกฎหมายแบบเดียวกันนี้เพื่อปกป้องพระเจ้าแผ่นดินท่านไม่ได้ ในเมื่อท่านสำคัญมากขนาดนี้ แต่ลึกๆนั้นผมคิดว่ามี “สิ่งที่มองไม่เห็น” บางอย่างแฝงอยู่ในกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ โดยที่สิ่งนี้ไม่มีในกฎหมายหมิ่นคนทั่วไป สิ่งที่ไม่เห็นนี่คือบรรยากาศที่ถูกวางเอาไว้ลึบทอดกันมานานหลายร้อยปี เป็นบรรยากาศของความสะพรึงกลัว ลึกลับ ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้นักนิติศาสตร์ฮินดูโบราณมีความถนัดชัดเจนมากที่จะสร้างกฎหมายเพื่อให้กำเนิดมันขึ้น ที่นักนิติศาสตร์ฮินดูโบราณทำอย่างนั้นก็เพราะเขาเชื่อว่า ใครก็ตามที่ล่วงละเมิดพระเจ้าแผ่นดิน มันผู้นั้นกำลังทำทนายพระเจ้า ผ่านทางการแข็งข้อต่อโอรสของพระองค์อันได้แก่พระมหากษัตริย์

รัชกาลที่สี่ทรงผนวชอยู่ยาวนาน ๒๗ ปี เมื่อลาสิกขาออกมาครองราชย์ก็ทรงนำเอาหลักคิดในพระพุทธานุศาสนานี้จำนวนมากมา

แทนที่ความคิดแบบพราหมณ์ที่ใช้อยู่ในราชสำนัก ผมคิดว่าสิ่งที่ชัดเจนกว่าเป็นการเอาพุทธมาแทนพราหมณ์ก็คือ การที่พระมหากษัตริย์ทรงพยายามลดพระองค์ลงมาใกล้ขีดราษฎร ดังนั้นคติเดิมที่ว่า “กษัตริย์ไม่ต้องการความรัก แต่ต้องการความกลัวจากประชาชน” ก็เป็นอันสิ้นสุดลงอย่างค่อนข้างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในยุคนี้ จะอย่างไรก็ตาม จารีตทางกฎหมายที่เป็นแบบฮินดูก็ยังมีอยู่ สิ่งนี้เนื่องจากอยู่นอกขอบเขตของสิ่งที่พระมหากษัตริย์ท่านจะทำได้ เพราะเป็นเรื่องสังคม ไม่ใช่เรื่องส่วนตัวพระองค์ ดังการปรับตัวให้ใกล้ขีดชาวบ้าน หากเราเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับกฎหมายเหล่านี้ให้สอดคล้องกับยุคสมัยมากขึ้น ผู้ริเริ่มต้องเป็นราษฎร

ผู้พิพากษานั้นเป็นหัวใจหลักอันหนึ่งของระบบยุติธรรม ผมเชื่อว่าทัศนคติเล็กๆของผู้พิพากษามีผลต่อการพิพากษาคดีในแนวนี้ ศาสนาฮินดูนั้นนอกจากจะบอกว่าพระราชทานที่ที่ได้รับเทวานุญาตให้ปกครองแผ่นดิน ยังสอนต่อไปว่าแผ่นดินนี้ทั้งหมดก็เป็นของพระเจ้าด้วย เพราะทรงเป็นพระผู้สร้าง แต่พระเจ้าทรงให้สัมปทานแก่กษัตริย์ ดังนั้นแผ่นดินทั้งผืนจึงเป็นสมบัติส่วนตัวพระองค์ของกษัตริย์ การใดก็ตามแต่ที่มีนัยของการแบ่งแยกผืนแผ่นดินนี้ หรือกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของแผ่นดิน การนั้นต้องถือว่าเป็นโทษมหันต์ นี่คือที่มาของแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกราชอาณาจักร การเป็นขบถ อย่างที่พี่น้องเสือแดง (หรืออาจเสือเหลืองก็ได้—ในวันหนึ่งข้างหน้า) กำลังถูกกล่าวหาดำเนินการทางกฎหมายอยู่

ผมมองเรื่องการ “เผาบ้านเผาเมือง” หรือการ “ยึดสนามบิน” ผ่านแว่นของพุทธศาสนา ตามหลักปรัชญาของพระพุทธเจ้า ไม่มีอะไรเป็นศูนย์กลางของอะไรในจักรวาลนี้ ทุกสิ่งมีสถานะเท่ากันคือ

เป็น “ส่วนหนึ่ง” ของเครือข่ายใหญ่ ชาติหรือราชอาณาจักรในทัศนะของพระพุทธศาสนาเป็นสมมตินาม ไม่มีจริง แต่การที่พระพุทธองค์มองเช่นนี้ไม่ได้มีความหมายว่าเราชาวพุทธไม่ควรรักหรือหวงแหนแผ่นดินเกิด เราควรรัก แต่ความรักนั้นควรตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจว่า ทำยที่สุดแล้ว ประเทศชาติก็เป็นเพียงสิ่งสมมติ เมื่อเป็นเพียงสิ่งสมมติ เราก็ไม่ควรรักชาติ หรือคลั่งชาติจนเป็นทุกข์

ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ทรงมองว่าชาติเป็นชื่อรวม หมายความว่าเอาเข้าจริงคำว่า “ชาติ” ก็คือ “ทุกคน” และทุกคนที่ว่าเป็นก็เท่าเทียมกัน ไม่มีใครสมควรได้รับอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น ลึกลงนั้นพระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับระบอบกษัตริย์ เพราะเห็นว่าระบอบนี้ขัดกับหลักคำสอนพื้นฐานที่สำคัญหลายเรื่องของพระพุทธศาสนา เช่น หลักอนัตตา (ความไม่มีศูนย์กลาง) หลักกรรม (คนเราจะสูงหรือต่ำอยู่ที่ว่าทำตัวอย่างไร ไม่ใช่ชาติกำเนิดหรือการสมมติของจารีตประเพณี) แต่เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงเข้าใจว่าระบอบกษัตริย์ตามที่มีอยู่นั้นเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางความคิดอันยาวนานของมนุษย์ที่เขานับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่พระพุทธศาสนา จึงทรงประนีประนอม โดยการเข้าหากษัตริย์ แล้วชักชวนให้กษัตริย์เป็นผู้มีธรรม เป็นการประนีประนอมในระดับเนื้อหา เนื่องจากในระดับโครงสร้างไม่อาจทรงทำอะไรได้ แต่ถ้าว่ากันถึงที่สุด โครงสร้างนั้นถ้าเปลี่ยนแปลง ก็ทรงเห็นว่าควรเปลี่ยน เนื่องจากอะไรก็ตามแต่ที่ไม่คล้อยตามธรรม สิ่งนั้นก็จะมีอยู่ได้ไม่นาน ต้องแตกสลายไป การล่มสลายของระบอบกษัตริย์ในอินเดียเองและที่อื่นๆในโลกก็อธิบายได้ด้วยหลักปรัชญาของพระพุทธองค์ที่ว่านี้ สถาบันกษัตริย์

แบบฮินดูนั้นพยายามวางตนให้เป็น “อัตตา” คือเป็นศูนย์กลางของทุกอย่าง เนื่องจากไม่มีอะไรในโลกที่จะเป็นอัตตาในความหมายนั้นได้ ความพยายามที่จะเป็นอัตตาจะโดยใครก็ตามแต่ย่อมจะล้มเหลว ฮิตเลอร์ มุสโสลินี หรือจอมเผด็จการใดๆในโลกก็พ่ายแพ้แก่หลักอนัตตานี้ทั้งสิ้น

เมื่อพระพุทธศาสนาบอกว่า “ชาติ” เท่ากับ “ประชาชน” แนวคิดที่ว่าแผ่นดินนี้ใครเป็นเจ้าของ ใครเป็นเพียงผู้อาศัย ก็ไม่มี ถ้าคิดอย่างนี้ ผมคิดว่าการกระทำของพี่น้องเสื้อแดงหรือเหลืองก็ตามแต่ที่กำลังถูกดำเนินคดีอยู่เวลานี้ยากมากที่จะตีตราว่าเป็น “ขบถ” จะเป็นขบถได้อย่างไรครับในเมื่อบ้านนี้เป็นของเราทุกคน ในทางตรรกวิทยา ข้อความชนิดนี้เช่น “นายเขียวปล้นบ้านตัวเอง” ไม่มี ความหมาย

เรามองอย่างนี้ได้ไหมครับ พี่น้องเราไม่ว่าจะเสื้อสีไหนก็ตาม ท่านอาจมีความคิดความเชื่อทางการเมืองบางอย่าง ท่านเชื่อว่าการชุมนุมกันเพื่อกดดันรัฐบาลจะเป็นหนทางที่จะช่วยให้บ้านเมืองเราก้าวหน้า แล้วท่านก็มาชุมนุมกัน เมื่อมาชุมนุมในที่สาธารณะก็สร้างความเดือดร้อนแก่คนอื่น รัฐบาลที่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยก็ต้องเข้าจัดการตามที่เห็นว่าเหมาะสม โดยเริ่มจากการเจรจากันก่อน โดยอุดมคติ ปัญหาควรจะยุติในระดับนี้ แต่ในทางความเป็นจริง น้อยมากหรือไม่เคยเลยที่ปัญหาจะยุติในขั้นนี้ เมื่อผ่านขั้นนี้มาก็มาสู่ขั้นใช้กำลังกัน ผลของการใช้กำลังย่อมอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ชาวบ้านที่มาชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ที่เข้าสลายการชุมนุม ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่บ้านเมืองเลย ที่ผ่านมาในช่วงที่พี่น้องเสื้อเหลืองชุมนุมก็มีคนตายและบาดเจ็บมาก พอพี่น้องเสื้อแดงชุมนุมก็เกิดเรื่อง

คล้ายกัน คือมีคนตายและบาดเจ็บมากกว่าคราวที่ชาวเลื้อเหลืองชุมนุม การชุมนุมสองคราวนี้เหมือนกันตรงที่ได้ยึดเอาที่สาธารณะอันได้แก่ถนน (ซึ่งมักเป็นถนนสายสำคัญ) เป็นที่ชุมนุมเหมือนกันต่างนิดหน่อยตรงที่ชาวเลื้อเหลืองได้บุกสถานที่ราชการเช่นทำเนียบรัฐบาล สถานีโทรทัศน์ และที่สร้างความตกอกตกใจกันไปทั่วก็คือยึดสนามบินสุวรรณภูมิ ฝ่ายรัฐก็เสียหาย ตอนชุมนุมเลื้อเหลืองก็มีตำรวจบาดเจ็บไปไม่น้อย ยิ่งตอนชุมนุมเลื้อแดงก็ปรากฏว่าทหารตายและบาดเจ็บไปไม่น้อย เป็นเรื่องที่น่าเศร้า

ถ้าคิดตามหลักการที่ผมเสนอข้างต้น อันได้แก่

- (๑) ชาติก็คือประชาชน ทุกคนเป็นเจ้าของบ้านนี้เท่าเทียมกัน รัฐบาลไม่ใช่เจ้าของบ้าน เป็นเพียงผู้ที่เจ้าของบ้านว่าจ้างให้มาดูแลบ้านชั่วคราวตามวาระ บังเอิญบางช่วง เจ้าของบ้านเชื่อว่าลูกจ้างไม่ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย จะรอให้หมดอายุตามสัญญาจ้างก็ไม่อยากรอ เลยมาชุมนุมขับไล่
- (๒) ตามหลักการนี้ พี่น้องเลื้อแดงหรือเหลืองก็ตามแต่ก็คือเจ้าของบ้าน เราอาจรับได้ว่าเจ้าของบ้านมีหลายคน ไม่ใช่เฉพาะท่านที่มาชุมนุมเท่านั้น ดังนั้นเมื่อมีการทำลายบ้าน เช่นเผาศาลากลาง หรือนั่งหน้าทำเนียบนานๆจนหญ้าตายไปหมด ก็เป็นความผิด แต่ความผิดนี้สมควรอยู่ในระดับที่เป็นการทำลายทรัพย์สินส่วนรวม คือล่วงละเมิดเจ้าของบ้านคนอื่นๆ ไม่ควรที่ความผิดนี้จะถึงขั้นเป็นขบถ เพราะคำว่าขบถจะมีความหมายก็ต่อเมื่อพี่น้องที่มาชุมนุมไม่ใช่เจ้าของบ้าน

หากคิดแบบนี้ เราก็จะมองความผิดที่พี่น้องเลื้อเหลืองเลื้อแดง

ท่านกระทำให้ลงไปอีกทางหนึ่ง ซึ่งผมคิดว่าน่าจะเป็นทางที่ละมุนละม่อมที่สุด ช่วยเปิดทางสว่างให้สังคมเห็นทางออกจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองเวลานี้ได้ดีกว่าวิธีคิดแบบมองว่า ชาติเป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วคนเหล่านี้กำลังคิดจะทำลายชาติอันศักดิ์สิทธิ์นั้น คนเรานั้นหากไม่มีเหตุคับแค้นใจอย่างหนักหน่วง คงไม่มีใครคิดจะไปเผาอะไรเล่นได้ง่ายๆ เราต้องคิดอย่างเป็นเหตุ-ปัจจัยตามที่พระพุทธศาสนาสอน เมื่อคิดอย่างนี้จะเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากขึ้น แน่นนอนครับ การกระทำผิดสมควรต้องลงโทษ แต่การลงโทษนั้นย่อมควรกระทำให้เหมาะสม ควรแก้เหตุ อธิบายได้ ไม่สร้างปมเจ็บแค้นลึกๆ ในใจแก่ผู้ถูกลงโทษและญาติมิตร ด้วยรู้สึก ว่าสิ่งที่เขาได้รับในนามการลงโทษนั้นไม่ยุติธรรม การลงโทษที่ไม่ยุติธรรมนั้นสำหรับผมก็คืออาชญากรรมประเภทหนึ่ง

๐ *สรุปส่งท้าย : มือที่ไม่เป็นแผล*

เมื่อเขียนบทความในชุดนิติปรัชญามาถึงบรรทัดนี้ ผมรู้สึกวาทฤษฎีทางนิติปรัชญาอย่างของฝรั่งหรืออินเดียก็ตามแต่นั้นอาจให้หลักการหรือแง่คิดบางอย่างแก่เรา ที่เป็นประโยชน์ในแง่ช่วยส่องให้เห็นรายละเอียดที่เราสามารถคิดไปได้มากมายเกี่ยวกับกฎหมายและระบบยุติธรรม การพูดถึงทฤษฎีนิติปรัชญานั้นไม่ยาก แต่การประยุกต์แนวคิดทางนิติปรัชญามาเพื่อแก้ปัญหาจริง อย่างเช่นปัญหาทางการเมืองในบ้านเราเวลานี้ ไม่ง่ายเลย

ที่ผ่านมามีผมพูดถึงพุทธศาสนาบ่อยๆ อันที่จริงพุทธศาสนาก็เป็นของที่เรานำเข้ามาจากต่างประเทศ เมื่อกล่าวถึงพุทธศาสนาผมก็พยายามเตือนตัวเองว่า นี่เป็นของมาจากต่างแดนนะ อาจจะมีบางด้านไม่เข้ากับบ้านเรานะ จะอย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำสอนของ

พระพุทธเจ้า โดยเฉพาะในส่วนที่เชื่อว่าเป็นคำสอนดั้งเดิม (ตามที่รัสเซลล์พูดถึง) ผมมองเห็นว่าในนั้นมีเหตุผลอันเป็นสากลอยู่มาก ของที่เป็นสากลนั้นจะไม่ปรากฏเชื้อชาติหรือสัญชาติ หมายความว่าคนที่อยู่ต่างชาติต่างวัฒนธรรมหากชื่นชมสิ่งนั้นได้เหมือนกัน ก็แปลว่าสิ่งนั้นมีความเป็นสากล ผมรู้สึกกับคำสอนของพระพุทธเจ้าท่านอย่างนั้น

คำสอนของพระพุทธเจ้านั้นผมมีความเชื่อเป็นส่วนตัวว่าเหมาะแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในทางนิติปรัชญามาก ดีไม่ดีหากมีการพัฒนาสิ่งนี้ไปมากๆ โลกก็อาจมีนิติปรัชญาสำนักใหม่ที่มีความคิดอันลึกซึ้งไม่แพ้สำนักที่มีมาก่อนหน้านี้ ผมมองเห็นช่องทางกว้างๆ ว่า แนวทางของพระพุทธศาสนานั้นจะอยู่ตรงกลางระหว่างพวกอิงธรรมกับอิงโลก ว่าไปแล้ว เราอาจจัดนิติปรัชญาแนวพุทธว่าเป็นสายหรือกระแสดี๋ไปทางอิงธรรม แต่ธรรมที่พุทธศาสนาใช้อิงนั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากธรรมที่พวกอิงธรรมก่อนหน้านี้อิงใช้อิงกันมากมายทีเดียว

ลักษณะพิเศษของความคิดทางจริยธรรมของพุทธศาสนาบางอย่างที่ผมอยากยกมาให้ดูก็เช่น “ธรรมต้องอธิบายได้” อันนี้เป็นหลักการพื้นฐานเลยก็ว่าได้ ธรรมในที่นี้เป็นคุณศัพท์สำหรับบอกว่าสิ่งนั้นพระพุทธศาสนาเห็นดีเห็นงามด้วยหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น หากเราต้องการทราบว่า “การปกครองแบบไหนเป็นธรรม มีธรรมหรือประกอบด้วยธรรม” เราก็สามารถใช้คำว่า “อธิบายได้” เข้าไปแทนที่คำว่าธรรมในคำถามนั้น เมื่อทำเช่นนี้เราก็จะพบคำตอบว่าการปกครองที่ประกอบด้วยธรรมก็คือการปกครองที่อธิบายได้หมดจดหมดสิ้นทั้งกระบวนการ ไม่มีตรงไหนที่ใดที่มีอาการสะดุดติดขัด

ยกตัวอย่างเช่น ถ้ามองว่าการที่ระบบยุติธรรมของเรามีกฎหมายว่าด้วยการละเมิดอำนาจศาล อันนี้เป็นธรรมไหม คำตอบคือหากเราอธิบายได้ว่าสิ่งนี้จำเป็น หากไม่มี ระบบยุติธรรมก็จะปั่นป่วน การมีกฎหมายเช่นที่ว่านี้ก็เป็ธรรม

จะอย่างไรก็ตาม เนื่องจาก “ธรรม” ตามทัศนะของพระพุทธเจ้า มีความหมายค่อนข้างตรงข้ามกับคำว่า “ใช้อำนาจ” ที่ใดก็ตามแต่ที่มีลักษณะของการใช้อำนาจ คือปิดปากคนที่ไม่เห็นด้วยให้เงียบ หากไม่เงียบจะติดคุกเป็นต้น แม้ที่นั่นจะพออธิบายได้ว่ามีธรรม ธรรมในที่เช่นนั้นก็เป็นธรรมชนิดที่คุณภาพต่ำที่สุด พระพุทธเจ้านั้น ทรงเป็นตัวอย่างของบุคคลที่มีจิตใจเปิดกว้างที่สุด ถึงขนาดให้เสรีภาพแก่สาวกของพระองค์ที่จะสงสัย วิจารณ์ ตรวจสอบพระองค์ ที่ทรงมีจิตใจที่เปิดกว้างเช่นนั้นก็เพราะทรงมีหลักคิดที่ผมเห็นว่า เป็นสากลที่สุด ประกอบด้วยตรรกะหรือหลักคิดชนิดที่เถียงไม่ได้ พระองค์ตรัสว่า “มือที่ไม่เป็นผลจุ่มลงในอ่างยาพิษ ยาพิษก็แทรกซึมไม่ได้” ทรงมั่นใจว่าพระองค์เป็นเสมือนมือที่ไม่มีผล ดังนั้นใครจะเอาน้ำเจือยาพิษมาเสาดใส่อย่างไรก็ไม่ทรงหวั่นเกรง

หากคิดในทางกลับกัน มือใดก็ตามแต่ที่หลีกเลี่ยงการถูกพิสูจน ด้วยการจุ่มลงในอ่างยาพิษ ถึงขนาดเขียนกฎหมายกันไว้แน่นหนา เราก็ย่อมจะสงสัยได้ว่า มือนั้นจะต้องมีผลแน่ๆ ตรรกะง่ายเช่นนี้ พระองค์ทรงทราบดีว่าชาวบ้านร้านตลาดก็คิดออก ดังนั้นระบบจริยธรรมแบบพุทธจึงเสนอว่า ระบบหรือสถาบันใดๆก็ตามแต่หากต้องการให้มั่นคง ระบบนั้นต้องเปิดโล่งหมด คนจะได้เห็นว่าเป็นมือที่ไม่มีผล

เป็นไปได้ที่สถาบันหรือระบบบางอย่างจริงๆแล้วเป็นมือที่ไม่มี

แปล แต่เนื่องจากมีจารีตประเพณีที่ปฏิบัติกันมายาวนานว่า ด้วยความเคารพ สังคมจะไม่เรียกร้องการตรวจสอบ สถาบันเช่นนี้เลย อยู่เหนือการตรวจสอบของสังคม การที่สังคมไม่เรียกร้องการตรวจสอบอะไรสักอย่างนั้นผมเข้าใจ และคิดว่ามีตัวอย่างของบุคคลหรือสถาบันแบบนี้ไม่น้อย บางครั้งผมบริจาคเงินให้กับบุคคลบางท่านโดยไม่คิดจะตรวจสอบเลย เพราะมันใจเกินร้อยว่าคนอย่างท่านต้องเอาเงินเราไปใช้ในทางที่ถูกต้องแน่นอน จะอย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมานี้ก็เป็นเรื่องส่วนตัวของผมกับท่านผู้นั้น หากเป็นเรื่องส่วนตัว การจะตรวจสอบหรือไม่ตรวจสอบก็เป็นเรื่องส่วนบุคคลไป บุคคลผู้หนึ่งจะไม่ตรวจสอบบุคคลอีกผู้หนึ่งในสังคมก็ได้ หากเจ้าตัวประสงค์อย่างนั้น

คำถามมีว่า หากสิ่งนั้นเป็นสมบัติสาธารณะ จะมีข้อยกเว้นไม่ต้องตรวจสอบได้หรือไม่ สำหรับพระพุทธศาสนา คำตอบคือ สุดแต่ที่เราประสงค์จะให้สิ่งนั้นหรือสถาบันนั้นมีความมั่นคงมากน้อยเพียงใด หากต้องการให้มั่นคงมากที่สุด ก็ต้องเสนอให้มีการตรวจสอบ เพราะมือที่ไม่เป็นแปล แต่ถูกผ้าคลุมไว้ คนก็อาจสงสัยว่าเป็นแปลได้ เมื่อสงสัยก็ไม่มั่นใจ ไม่ศรัทธา ไม่เคารพ ดังนั้นการเปิดเผยจึงดีที่สุด เพื่อให้สิ่งนั้นมั่นคงที่สุด ถ้าสิ่งนั้นดีจริง บริสุทธิ์จริง

สำหรับพระพุทธศาสนา ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่อยู่พ้นหลักการตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นมือที่มีแปลหรือไม่มี ขนาดพระพุทธรองค์ที่เป็นพระบรมศาสดาก็ทรงถือพระองค์ว่าอยู่ในข่ายของสิ่งที่ชาวพุทธต้องช่วยกันตรวจสอบ ปัญหาความเห็นต่างทางการเมืองในบ้านเราเวลานี้ผมเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนไทยที่แตกออกเป็น

สองฝ่ายเกี่ยวกับปัญหาว่า ในสังคมไทย สถาบันพระมหากษัตริย์สมควรถูกลดลงมาอยู่ในข่ายของสิ่งที่เราต้องตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นมือที่มีผลหรือไม่ ความยุ่งยากในเรื่องนี้อยู่ที่ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ของเรานั้นกำเนิดขึ้นตามปรัชญาของศาสนาฮินดูที่ถือว่า จะตรวจสอบกษัตริย์ไม่ได้ แล้วเราก็ตัดหลักปรัชญานี้มา ยาวนานหลายร้อยปี ดังนั้นอยู่ๆใครก็ตามที่เสนอความคิดว่าสมควรตรวจสอบสถาบันกษัตริย์ด้วยก็กลายเป็นคนแปลกถ้ามองอย่างอ่อน หรือวิปริตหากมองอย่างแข็ง

มนุษย์นั้นเป็นเผ่าพันธุ์สิ่งมีชีวิตที่แปลก พิเศษ เพราะสามารถตายเพื่อรักษาความเชื่อบางอย่างของตนได้ ศาสนานั้นเป็นตัวอย่างของสิ่งที่หล่อหลอมความเชื่อของมนุษย์ได้ลึกซึ้งที่สุดอย่างหนึ่ง จึงมีคนยอมตายเพื่อศาสนาмаันักต่อนัก การเมืองก็เช่นเดียวกัน ลุงนวมทอง โพรวัลย์ที่ตายไปนั้นชัดเจนมากกว่าตายเพราะประสงค์จะรักษาความเชื่อทางการเมืองของตน เมื่อมีตัวอย่างเช่นนี้ ผมคิดว่าสังคมเราต้องช่วยกันคิดให้หนักเสียแล้วว่า การปิดกั้นความคิดที่ประสงค์จะรู้ข้อมูลใดๆก็ตามแต่ในสังคมเรา (ที่เราเห็นว่าประชาชนมีความชอบธรรมที่จะรู้ เพราะสิ่งนั้นหรือสถาบันนั้นเป็นของสาธารณะ และดำรงอยู่ด้วยเงินภาษีของประชาชน) คงไม่ใช่เรื่องที่ควรดำรงอยู่ต่อไป เพราะเป็นอันตราย อาจจะต้องถึงเวลาที่เราค่อยๆคิดผ่อนปรน ทั้งนี้ด้วยเหตุผลหลักเบื้องต้นที่ว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะรู้หรือตรวจสอบ เพราะประชาชนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมสมควรรู้ทุกเรื่องในบ้านของตน และเหตุผลรองที่ว่า การอนุญาตให้ตรวจสอบ จะช่วยลดความกดดันในใจของผู้อยากตรวจสอบ และหากสิ่งนั้นหรือสถาบันนั้นเป็นมือที่ไม่มีผล ทุกอย่างก็จะจบลง

ด้วยดี มีความสุขกันทุกฝ่าย

แน่นอนครับว่า สถาบันที่คนไทยเราเคารพรักมายาวนานอย่างสถาบันกษัตริย์นั้นเป็นองคาพยพที่ซับซ้อน พระมหากษัตริย์ในฐานะบุคคลนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาบันกษัตริย์ในแง่ที่เป็นองคาพยพใหญ่ ในสมัยพุทธกาล สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงเจาะเข้าไปได้คือกษัตริย์ที่เป็นบุคคล ผมไม่แน่ใจว่าทรงสามารถเจาะเข้าไปยังสถาบันกษัตริย์ที่เป็นองคาพยพได้หรือไม่ จำหนึ่งเรื่อง “Hero” ได้ไหมครับ ในหนังสือชิ้นนี้ชื่อองค์ในในฐานะบุคคลประสงค์จะให้ภัยแก่มือสังหาร แต่ที่สุดสถาบันกษัตริย์ก็ไม่ยอม เพราะสถาบันกษัตริย์ตีความว่าการให้ภัยจะเป็นภัยแก่ความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์เอง พระเจ้าเลื้อในเรื่องพันท้ายนรสิงห์ก็เช่นกัน พระเจ้าเลื้อในฐานะบุคคลนั้นประสงค์จะให้ภัยแก่พันท้ายนรสิงห์ แต่ที่สุดพันท้ายนรสิงห์ก็ต้องถูกประหาร เพื่อรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันกษัตริย์

เมื่อกกล่าวถึงเรื่องสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทย ผมไม่ค่อยวิตกเมื่อนึกถึงพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นบุคคล ผมเชื่อว่าทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงเข้าใจและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทรงเป็นห่วงพระพุทธศาสนา ผู้ที่อยู่ในวงการพระพุทธศาสนาอย่างผมนี้จะทราบดี ที่ผมวิตกมากที่สุดก็คือจิตใจของพี่น้องคนไทยด้วยกันนี้แหละที่ท่านอาจรับไม่ได้ที่ใครจะมาเสนอให้ตรวจสอบพระองค์ท่าน แล้วการรับไม่ได้นั้นก็อาจลุกลาม กลายเป็นความวิวาทบาดหมาง และร้ายฉานครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ไทย

ฝ่ายที่มีจิตใจอยากตรวจสอบนั้นผมรู้ว่านับวันก็ยิ่งจะเพิ่มมากขึ้น ใครที่ใช้อินเทอร์เน็ตก็จะรับรู้สิ่งนี้ ผมไม่อยากจะให้พี่น้องชาวไทยฝ่าย

ที่รักและเทิดทูนสถาบันเคียงแค้นชิงชัยพี่น้องของเราฝ่ายนี้อย่าง
ทันทีทันใด แน่นอนครับ ในกลุ่มนี้มีหลายระดับในแง่การแสดงออก
และเหตุผล ตั้งแต่หยาบคาย ไร้สาระ ไปจนถึงมีความคิด สุภาพ
และหวังดีต่อชาติและต่อสถาบัน ผมอยากให้เราค่อยๆ ฟังและ
แยกแยะ ที่สุดแล้วความคิดใดที่มีเหตุผล แสดงออกบนพื้นฐาน
ของความหวังดีต่อบ้านเมือง เราควรเคารพให้เกียรติความคิดนั้น
ไม่ถือว่าเป็นพวกมุ่งจะล้มเจ้า มีครับพวกที่มุ่งจะล้มเจ้าอย่างไม่มี
เหตุผล หยาบคาย ไม่สร้างสรรค์ พวกนี้เราไม่ต้องไปสนใจก็ได้

หากปรากฏการที่รายรอบองค์พระมหากษัตริย์ตามที่ผมกล่าวมา
ค่อยๆ ปะทะกับฝ่ายที่ต้องการให้มีการตรวจสอบอย่างมิตร อย่าง
พยายามเข้าใจ ซึ่งต้องใช้เวลา นานเข้าผมเชื่อว่า เราจะค่อยๆ เห็น
ต่างกันน้อยลง ถึงวันนั้นผมก็ได้แต่หวังว่า บรรยากาศทางการเมือง
ที่ตึงเครียดอย่างวันนี้จะสลายไป กระบวนการทางกฎหมายหรือ
กระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การปะทะกันนี้
เป็นไปอย่างนุ่มนวล บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า เราทุกคนเป็น
เจ้าของบ้าน ไม่มีใครเป็นขบถใคร มีแต่ที่เราคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่ง
แต่ละฝ่ายต่างก็มีเหตุผลของตน หากมีการกระทำผิด เข้าข่ายที่
กฎหมายกำหนด กระบวนการทางกฎหมายที่แยกแยะได้ว่า การ
กระทำผิดแบบใดเกิดจากโมหะ หยาบคาย ก้าวร้าว ไม่เป็น
ธรรมต่อสถาบัน ส่วนการกระทำผิดใดเกิดจากปัญญา เมตตา
สุภาพ แม้จะวิจารณ์หรือแสดงความเห็นต่อสถาบัน ก็กระทำอย่าง
มิตร อย่างหวังดี แล้วพิพากษาอย่างแตกต่างกัน บรรยากาศเช่นนี้
จะค่อยๆ คัดกรองคนสองพวกนั้นออกจากกัน และที่สุดก็อาจ
เป็นไปได้ว่า ฝ่ายที่เทิดทูนสถาบันที่สุดก็อาจรับความคิดของฝ่ายนี้

ได้ สังคมเราก็จะค่อยๆ เขยิบไปสู่กระบวนการที่จะทำให้สถาบันกษัตริย์กลายเป็นสมบัติร่วมของทุกคนที่เปิดเผยทุกอย่างแก่ทุกคน แล้วเราก็จะมีความสุขด้วยกันทั้งชาติ

ที่กล่าวมานี้อาจฟังดูเป็นนิยายเพื่อฝัน ซึ่งจริงๆ ก็อาจเป็นอย่างนั้น เนื่องจากในความเป็นจริง ผมสังหรณ์ใจว่า ในฝ่ายที่อ้างว่าเทิดทูนสถาบัน จะมีสักกี่คนหนอที่รักสถาบันจริงๆ พวกที่ไม่ได้รักสถาบันจริงๆ แต่เห็นประโยชน์ของการบอกว่ารัก พวกนี้ต่างหากครับคือปัญหาที่แท้จริงของชาติเรา

ว่าไปแล้ว ในแง่ความตื่นหรือง่าย ผมคิดว่าผมอ่านพวกที่ไม่เอาเจ้าย่างกว่าพวกที่บอกว่าเอา บางวันก่อนโน้นสมัยที่ชาวเลื้อเหลืองยังซุ่มนุมนุมนเรื่องเขาพระวิหารอยู่ ผมเปิดโทรทัศน์ดูคุณสนธิหรือคุณประพันธ์พูด ผมยอมรับว่าผมอ่านท่านเหล่านี้ยากจริงๆ จนใจจริงๆ บางวันคุณประพันธ์ท่านพูดขนาดว่า “ชีวิตนี้ยอมตายเพื่อปกป้องราชบัลลังก์” ปากท่านพูดอย่างนั้นชัดเจน เสียงดังฟังชัด แต่เมื่อมองลงไปในดวงตาของท่าน ผมไม่แน่ใจ

ผมนั้นไม่เคยหยามน้ำใจใคร ดังนั้นที่ผมตั้งข้อสังเกตข้างต้น ย่อมไม่ได้แปลว่าผมไม่เชื่อท่าน ผมเพียงแต่ประหลาดใจเท่านั้นเอง และความประหลาดใจนี้ก็มาจากตรรกะง่ายๆ ของผมที่ว่า วันหนึ่งอยู่ๆ เลื้อตัวหนึ่งก็เปลี่ยนนิสัยเป็นแมวเลียอย่างนั้นแหละ เราย่อมมีสิทธิสงสัยไหมครับ พวกที่ประกาศว่าจะสู้เพื่อในหลวงจำนวนมากอดีตชีวิตก็เหมือนเลื้อ ผาดโผนโจนทะยานมามาก แต่วันนี้ท่านเชื่องเป็นแมวเลียอย่างนั้น ผมอ่านท่านไม่ออกจริงๆ ให้ตาย!

ในความคิดของผม พวกที่ปากบอกเทิดทูนเจ้า แต่ในใจไม่ได้เป็นอย่างนั้น พวกนี้แหละจะเป็นอุปสรรคของการที่สังคมเราจะ

หาทางออกอันนุ่มนวลต่อความขัดแย้งทางการเมืองในบ้านเราเวลานี้ คนที่ไม่มีความเชื่อใดๆ สามารถลื่นไหลเปลี่ยนคำพูดไปเรื่อยเมื่อเห็นว่าประโยชน์ใหม่ๆที่แสวงตะโกนออกมาจะทำให้ตนได้ประโยชน์ ย่อมจะมีปฏิกิริยาต่อฝ่ายที่ไม่เอาเจ้าอย่างรุนแรง เพราะคิดว่าเป็นคือการทำแค้น ผมมีข้อเสนอไปยังท่านประธานองคมนตรีและท่านองคมนตรีทุกท่าน ซึ่งผมมั่นใจว่าอยู่ใกล้ชิดสถาบันที่สุด และรักสถาบันอย่างบริสุทธิ์ใจ โปรดแยกแยะพวกที่รักสถาบันแต่ปากให้ออก อย่าได้สนใจหรือให้ค่าคนพวกนี้ ตรงกันข้าม ท่านควรสนใจและให้ค่าแก่บางท่านบางคนในฝ่ายที่ดูเหมือนไม่เอาเจ้า ที่ได้แสดงความเห็นในเชิงวิจารณ์สถาบันกษัตริย์อย่างจริงจัง สร้างสรรค์ และหวังดี จริงๆผมคิดว่าคนพวกนี้เป็นมิตรของสถาบัน พวกที่รักสถาบันแต่ปากนั้นจริงๆไม่ใช่มิตร แต่ก็ไม่ถึงขั้นเป็นศัตรู พวกนี้ไม่เคยเป็นศัตรูของใครหรืออะไรจริงๆ

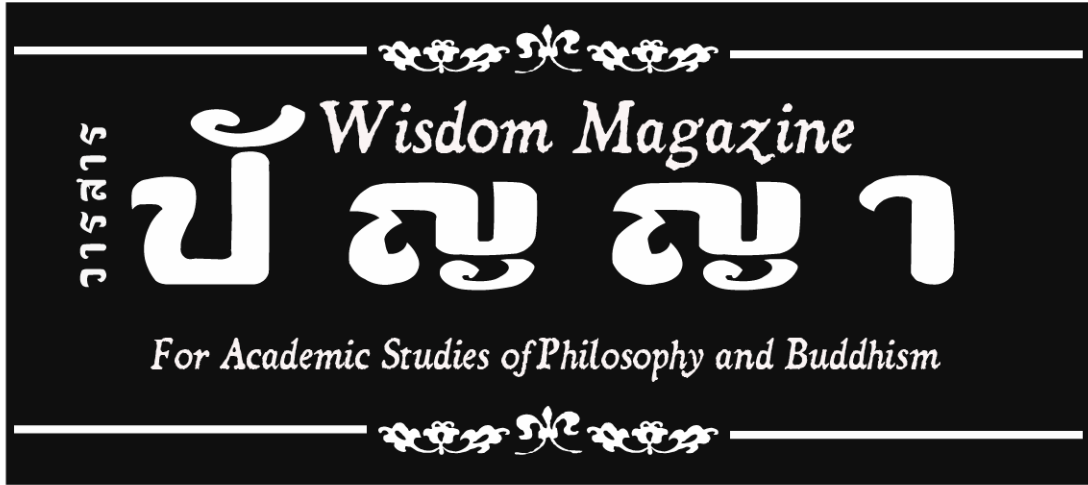
ในท้ายที่สุดนี้ ผมมีอะไรฝากไปยังเพื่อนพี่น้องพี่ในฝ่ายที่แสดงท่าทีว่าไม่เอาเจ้า ผมคิดว่า บางครั้งการมุ่งไปที่เรื่องบางเรื่อง เช่น แก้กฎหมายอาญาบางมาตรา อาจไม่ใช่ความคิดที่ฉลาด ลองถามตัวเองจริงๆว่าใครกันที่ได้รับความทุกข์จากมาตราที่ว่านี้ ผมคิดว่าทั้งเสื้อเหลืองเสื้อแดงบาดเจ็บพอกๆกัน คุณสนธิรัตน์ประกาศว่าท่านรักพระเจ้าอยู่หัวเพียงใด ท่านก็โดนมาตรานี้ สรุปแล้วผมคิดว่า หัวใจของปัญหาในมาตรานี้โน้มไปในทางหนึ่งคือ ถูกใช้เป็นเครื่องมือกลั่นแกล้งกันของคนสองฝ่าย ที่ใช้คำว่ารักสถาบันเพื่อทำร้ายคนอื่น สองพวกนี้สำหรับผมพอกๆกัน คือผมสงสัยว่าจริงๆแล้วรักสถาบันจริงหรือไม่ และหากกล่าวอย่างไม่เกรงใจกันแล้ว ทุกข์ที่คนสองพวกนี้ประสบอยู่ก็เกิดจากกรรมที่ตนก่อแท้ๆ อย่างถ่านวน

แกว้างเท้าหาเลี้ยงน ไม่เกี่ยวกับกฎหมายเลย

แต่ก็มีกรณียกเว้น หากว่าผู้ที่ถูกดำเนินคดีคิดอย่างนั้นจริงๆ โดยบริสุทธิ์ใจ อย่างคุณดา ตอปีโด่นั้นผมคิดว่าเธอจริงใจ และพูดออกไปตามที่เธอเชื่อ คนเช่นนี้ผมคิดว่าสมควรที่กระบวนการยุติธรรมจะพิจารณาผ่อนปรนให้เป็นพิเศษ ซึ่งหากกระบวนการแสดงความเห็นใจ เข้าใจ ว่าเธออาจคับแค้นใจ จึงได้แสดงความคิดออกไปอย่างนั้น การผ่อนปรนจากหนักให้เบาจะเป็นหนทางที่ดีที่สุด อาจมีคนแบบคุณดานี้อีกหลายคนที่ผมคิดว่าเราต้องคัดแยกออกมาจากพวก “เขี้ยวลากดิน” ข้างบน สำหรับผม คนที่เชื่ออะไรอย่างจริงใจแล้วพูดออกไปตามที่เชื่อ แม้สังคมจะเห็นว่าความเชื่อนั้นผิด เราก็สมควรให้อภัย บางทีการให้อภัยอาจเป็นหนทางสื่อสารไปยังส่วนลึกของจิตใจของคุณดาให้ทบทวนความเชื่อของตนที่ดีที่สุด ซึ่งอาจต้องการเวลา แต่นี่คือทางออกที่ผมเห็นว่านุ่มนวลที่สุด เป็นการใช้มนุษยธรรมให้เดินคู่ไปกับความยุติธรรมโดยแท้ ๐

สมภาร พรหมทา

สิงหาคม ๒๕๕๔

วารสารเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์วิจัย
เกี่ยวกับ ‘ปรัชญา’ และ ‘พระพุทธศาสนา’

ผู้ก่อตั้ง เจ้าของ และบรรณาธิการ
ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา
ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email Address: Somparn.P@chula.ac.th

วารสารนี้เผยแพร่เพื่อประโยชน์สาธารณะ
ท่านผู้อ่านสามารถคาร์ร်โหลดได้ฟรี
หากท่านเห็นคุณค่าของวารสาร
และประสงค์จะสนับสนุนให้วารสารอยู่ได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
สามารถส่งเงินบริจาคไปยังบรรณาธิการตามที่อยู่ข้างบน